

NAZMİ ÖNER

İSFAHAN

TÜRK EDEBİYATI GEZİ

Yazan ve yayına hazırlayan : Nazmi Öner
Yazarla irtibat Tel : 0544 665 09 09
e-mail : nazmioner@mynet.com
Yayına hazırlandığı tarih : Eylül 2011

ISBN: 978-605-82447-2-6

Bu kitabın tüm telif ve yayın hakları 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince yazarına aittir.

Arama motoruna “Nazmi Öner” yazıp tıklayarak yazarın tüm e-kitaplarına ulaşabilirsiniz. Tablet veya telefonunuza indirerek, okuyup yorum yazabilirsiniz.

NAZMİ ÖNER 1946 yılında Burdur'un Bucak İlçesine bağlı Seydiköy'de doğdu. Seydiköy İlkokulu ve Isparta Gönen İlköğretmen Okulunu bitirdikten

sonra, 1964 yılında Erzurum Karayazı'ya bağlı Yücelik (Zorova) Köyü İlkokulunda öğretmenliğe başladı. Sonra Buca Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilgiler ve Anadolu Üniversitesi Tarih Öğretmenliği bölümlerini bitirdi. Erzurum'dan sonra öğretmenlik hayatı: Afyon, Burdur, Giresun, Konya ve Antalya'da, İlkokul Öğretmeni, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Tarih ve Dershane Öğretmeni olarak otuz beş yıl devam etti. Burdur Cumhuriyet lisesinden emekli

olduktan sonra altı sene de Çıralıda bulunan, kendisine ait Likya Pansiyonu çalıştırdı ve dünyanın değişik bölgelerine geziler yaparak bunları yazdı. YAZARIN YAYINLANMIŞ ESERLERİ:

Yalnızlık, Gece ve Karlar (Şiir) /**Dünya Yaşanası Bir Yer Değil** (Şiir) /**Kürt Açılımının Kapanımı** (Araştırma-Politika)/**Kültüre Eleştirel Bakış** (Toplumsal eleştiri)/**Amsterdam Şiir Gibi Şehir** (Şiir) / **Seydiköy** (Köy araştırması) /**AB Arifesinde Çevre Sorunlarımız** (Makale, araştırma) /**Tarihin Tanımı** (Tarih)/ **Sagalassos** (Tarih) /**Gazete** (Tarih) /**Kırk Yaşında Kadın** (Şiir) /**Sanatta Evrensellik** (Deneme) /**Baltık Ülkelerinde Gezi** (e-kitap Gezi) /**Kıbrıs'ta Tarih ve Doğa** (Gezi) /**Türkistan Gezisi** (e-kitap Gezi) /**İran'da Gezmek** (e- kitap Gezi) /**Kafkas Ülkeleri** (e-kitap Gezi) /**İlköğretmen okullarında bir zamanlar** (Eğitim) /**Tebriz** (e-kitap Gezi) /**Hemedan** (e-kitap Gezi) /**İsfahan** (e-kitap Gezi) /**Şiraz** (e-kitap Gezi) /**M. Kemal ile Çanakkale'den Ankara'ya** (Tarih) /**En Büyük Tehdit Milliyetçilik** (Araştırma) /**Laiklik, Şeriat ve Türban Tartışmaları** (Tarih) /**Çocuk Kitapları**: Su Damlasından Buluta (Gezi) /**Pergeli Bulutlar Toroslarda** (Gezi) /**Termessos'lu Gençlerin Onur Mücadelesi** (Gezi) /**Kasaphane Kedileri** (Çocuk romanı)

Evli ve iki çocuk babası olan Nazmi Öner TSB (Türkiye Sanatçılar Birliği); Ansan (Antalya Sanatçılar Derneği); Anşoyad (Antalya Şair, Ozan, Yazar ve Ressamlar Derneği), Disk Emeklisen ve YKKED (Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği) üyesi olup Antalya'da yaşamaktadır.

İÇİNDEKİLER

05	İsfahan'da ilk gün
15	Kısaca İsfahan
18	İsfahan'da Türk Tarihi
21	İsfahan Cuma Mescidi
28	Safavilerin İsfahan Dönemi
37	Şah Abbas'ın şehri İsfahan
42	Nakş-ı Cihan meydanı
46	Âli Gapu Sarayı
50	İmam Mescidi
54	Şeyh Lütfullah Camii
58	İsfahan Pazarı
61	İsfahan'da meydanlar, parklar, bulvarlar ve köprüler
66	Parklar ve bahçeler
69	Şeyh-i Recai Parkı
74	Heşt Beheşt Sarayı
77	Bağ-ı Çihel Sütun Sarayı
85	Çeharbağ Hıyabanı (Bulvarı)
88	İsfahan Sokaklarında
94	Zayende Nehri ve köprüler
97	Si o se pol Köprüsü
110	Parklar, Zerdüşt evi ve kiliseler
112	Zerdüşt Evi
116	Vang Kilisesi
126	Bağ-ı Parendigah (Kuş bahçesi)
134	Menar Jomban
137	Kûhi Sengi Ateşgedesi
145	İsfahan Geceleri

İSFAHAN

ISFAHAN'DA İLK GÜN

Otobüs 10 Haziran 2011 Cuma günü saat 17.00'de Isfahan Otogarına girdiğinde içimde büyük bir coşku, büyük bir açlık ve büyük bir boşluk hissediyordum. Dünyanın en güzel şehirlerinden birisini görmek istemenin açlık ve susuzluğu, onu beynime naksetme arzusunun boşluğu ve bunların yarattığı coşkunun sabırsızlığıyla hemen otele gitmek istedim.

Terminalden şehir merkezine getiren taksici beni çok güzel bir otele yerleştirdi. Doğrusu bu yolculuğa çıktığımdan bu yana hiç böyle güzel bir otelde kalmamıştım. Üstelik 25 bin Tümen'e kahvaltı da dahildi. Üç yataklı bu odayı zaten üç kişiye 10 binerden verse 30 bin eder ki, bana tek başıma 25 bin tümen'e verdi.

Totia Oteldeki odam

Ayrıca normal bir otelde olması gereken her şey olduğu gibi, öyle derme çatma ikinci el döküntü eşya falan da değildi. Hepside yeni ve en önemlisi çok temiz. Alafranga ve alaturka tuvaletler ikisi de yan yana ve üstelik rezervuarları da var. Yalnızca klozetin taharet musluğu yok ki, o da zaten Avrupa'da da yok.

Totia Otelde hem klozet hem de alaturka tuvalet var

Yalnız bu yazdıklarımın İran'da lüks oteller yokmuş gibi bir anlam da çıkarılmasın. Elbette ki zengin turistler için dünyanın her yerinde olduğu gibi, İran'da da çok lüks oteller vardır. Ama ben bu kitabımda, sıradan bir memur, bir işçi veya dar gelirli kesimlerin İran'da gezebileceği koşulları ortaya

koymak için 5 dolarla 25 dolar arasında değişen oteller arasında bir derecelendirme yapıyorum.

İlk kez istediğim gibi bir otel bulmanın sevincini yaşarken, bir yandan da İsfahan'ı görmek için sabırsızlanıyordum. Hemen dışarı çıkıp, merkezin ne tarafta olduğunu sordum. Anlatımdan buranın zaten merkeze yakın olduğunu anladım. Bulvarın karşıya devamını ve sağa dönen bulvarı işaret ederek “Merkez” diyorlardı. Karşıya giden bulvarda yürümeye başladım.

Akşama daha 3-4 saat vardı. Bu 3-4 saati kaybolurcasına hedefsiz yürüyerek geçirmek istiyordum. Aslında İsfahan'da görmeyi planladığım 13 tane yer var. İsfahan şehir planı üzerinde bu gezeceğim yerleri otelci ile beraber işaretledik. Fakat şu anda ben belli bir plana göre gezmiyor, rastgele yürüyorum. Esasen böyle rastgele gezilerimi son güne bırakıyordum ama bu kez gezinin başına aldım.

ehar Bağ Bulvarını kesen bulvar

Bu yüzden de bu cadde boyunca yürüyüp önüme ne çıkarsa göreyim dedim. Otel çıkışı önce bulunduğum noktayı belirledim. Otel Çehar bağ Caddesinin 150 metre kadar içerisindeydi.Çehar bağ, önce 4 yol ya da kavşak anlamında düşünmüştüm.

Çünkü burada iki büyük bulvar kesişiyordu. Cihar tavlada 4 olduğuna ve burada da iki bulvar kesişip 4 yol olduğuna göre dört yol anlamındadır diyordum. Fakat sonradan öğrendim ki, Çehar bağ bir bahçe tipi olup bu bulvar da sıralı bahçeler gibi olduğundan dört bahçe bulvarı denilmiş.

Bulvar bir yıkıntıda sona erdi

Otelden çıktıktan 150 metre sonra, kavşağa geldim. Karşıya geçip ileri devam ettim. Güzel bir bulvardı. Ama bir süre sonra, mezbelelik gibi harabe bir yere gelince, geri mi dönsem diye düşündüm. Fakat sonuna dek gitmeliyim, bir şehri her yönüyle tanımalıyım, diye yürümeye devam ettim. Ayrıca

böylesine büyük bir bulvarın mutlaka devamı olmalı, diye düşünüyordum.

Çünkü büyük bir meydanda 4 büyük bulvar birleşiyor, ama benim dosdoğru gitmekte olduğum bulvar bir anda alt geçitle kaybolurken üstte ise harabe, yıkıntı bir alan ortaya çıkıyordu. Ama burada insanlar oldukça kalabalık. Herkes bu yıkıntıya girip çıkıyor. Öyleyse burada bu insanları çeken bir şey olmalıydı.

Yıkıntılara doğru biraz daha ilerledim. Alt geçidin tam üstünde eski tarzda inşaatı devam eden, bitmemiş bir yapı, bulvarın ilerisini kapatıyordu. İnsanlar burada yanlardaki dar sokaklarda ve yıkıntılar arasında ilerliyordu. Derken önüme İsfahan pazarı çıktı. Sonradan anladım ki, trafik alt geçide alırken bulvarın üstü de pazarın içine alınıyordu.

Yol kapalı çarşıya çıktı.

Yanlarda iki yaya yolu ve bulvarın yan tarafında eski pazar var. Ortada eski pazarın tarzında yeni yapılan kemerli bir çarşı inşaatı, sanıyorum yeni bir pazar olup belli yerlerde eski pazarla birleşecekti.

İsfahan Pazarı, zaten planımda görmek istediğim yerler içindeydi. Onun için pazara girip, içinde epeyce dolaştım. Önceki şehirlerde gördüklerimden çok farklı değildi. Kuş ve tavuk pazarı dahil, her şey vardı. Ve sanırım, Tebriz'inkinden sonra, gördüğüm en büyük pazardı; ya da en az onun kadar büyüktü.

Pazarda vazoları boyayan kadınlar

Pazarın içinde ilerlerken yana çıkan bir sokağa daldım. Çünkü bu pazarların yanlarında tarihi yapılar bulunduğuna önceki şehirlerin pazarlarında tanık olmuştum. Tahminimde yanılmamışım. Sokağın hemen biraz ilerisinde, Muhteşem bir cami çıktı karşıma. Sordum Mescid-i Cuma dediler. Selçuklu-

nun bu muhteşem eserini dar bir zamana sığdırmak istemediğın için, “Ayrıca gelip gezerim” diye, caminin içinden geçen bir koridordan dışarı çıkarak yeni bir meydana geldim.

Burada da sağımda, 300 metre kadar ileride, büyük ve görkemli bir cami görünüyordu. Sordum, “Musalla Cami” dediler. Zaten o meydanın adı da Musalla Meydanıymış. Musalla Camisi tarafına ayrılan büyük bulvar caminin yanından ikiye ayrıldığı için, cami bu iki bulvarın arasında kalıyordu.

Musalla Mescidi

Büyükçe bir bahçede, büyük kubbesi ve devasa porteli ile Musalla camisi büyük bir külliye benziyordu. Çünkü külliye bir bölümü konut ve işyeri olarak kullanılıyor olmalı ki, orada arabalar ve yapının içinde oturanlar vardı.

Caminin avlusunda, cami girişinin tam karşısında

(önünde) büyük bir havuzla onun sağ tarafında yerden yaklaşık 40 cm yüksekliğinde beton kaplı, büyük bir alan vardı. Bu beton yaklaşık büyük bir cami genişliğinde olup üzeri halılarla kaplıydı.

Sanıyorum cami restore edildiği için, namaz bu açık alanda kılınyordu. Bir kenarında 40-45 metre uzunluk ve 2 metre yüksekliğinde beyaz bir perde vardı. Ben bunların fotoğrafını çekerken bir kadın geldi, bu beyaz perdeyi 10 metre kadar çekip arkasında namaz kılmaya başladı.

Namaz kılınan açık alan ve solda alanı bölen beyaz perde

“Buradan otele dönsen mi, ileri devam etsem mi?” diye düşündüm. İnsanı hep daha ileride ne var merakı, sürükler gider ya hani, ben de bu duygumu bastıramadığım için biraz daha, biraz daha derken, çok güzel bir parka geldim. Kadınlı erkekli insanlar banklara veya çimenlerin üzerine oturmuşlar, akşam serinliğinin keyfini çıkarıyordu.

Parkın bir köşesinde çocuk parkında kadınlar, çocuklarını oynatıyordu. Çok büyük güzel bir parktı, adını sordum: Vaguşkune Parkı dediler. Çocuklar her yerde çocuk, cıvı cıvı ve başlarında anneleri veya yakınları dikkatli.

Parkın çevresinde kadimi bir eser var mı, diye soruyorum. “Bilmiyoruz” diyorlar.

Vaguşkune Parkı

Tabii ki bu sormalar ve cevap almalar kolay olmuyor. Çünkü artık Pars bölgesindeyiz ve şu ana dek hiç Türk’e rastlayamadım. Bu yüzden 15 gün sonra ilk kez kendimi yurt dışında, yabancı bir ülkede hissettim. Fakat bu uzun sürmedi.

Çünkü Azerilerle tam anlaşıyordum. Onlar Türkiye televizyonlarını izledikleri için beni tam olarak anlasalar da, ben onların konuşmasının %50’sini ancak anlayabiliyordum. Fakat Türkçede 6 binden fazla Farsça sözcük olduğu için Farslarla da

%25 anlaşılabileceğimi fark ettim.

Ayrıca günlük konuşmalarda en çok kullanılan yüz kadar Farsça sözcüğü de bir kağıda yazıp cebime koyunca, ortak olan sözcükler de devreye girince, biraz emekle anlaşma sağlanabiliyordu. Eksik kalanını da sıcakkanlı sevecen Fars insanının konukseverliği tamamlıyordu.

Parkın çocuklara ayrılan bölümü

Burnumun doğrusuna yürüyerek başlayan İsfahan gezimin bugünkü bölümünün sonuna gelmiştim. Çünkü artık hava kararmıştı. Dönüşte tekrar pazara girerek, akşam yemeği için domates, salatalık, soğan, karpuz ve biraz meyve alınca yorulduğumu ve otelden fazla uzaklaşmış olduğumu fark ettim. 1000 tümen verip otele taksiyle dönmek zorunda kaldım.

KISACA İSFAHAN

İran'ın İsfahan Eyaletinin merkezi olan kent, doğal güzellikleri, sanat eserleri, meydanları, bulvarları, parkları ve köprüleriyle dünya kentleri arasında özel bir öneme sahiptir. Alanı 106 bin kilometre kare olan İsfahan eyaletin 4.000.000'na yaklaşan nüfusunun, yarısına yakını İsfahan kent merkezinde yaşamakta olup, Tahran, Meşhet ve Tebriz ile birlikte İran'ın en büyük dört kentinden birisidir.

İsfahan'ın İran Haritası üzerinde yeri

Dünyanın yarısı anlamında “Nısfh-ı cihan” denilen ve

içinde sayısız tarihi eseri barındıran İsfahan, İran'ın Floransa'sı sayılmaktadır. Bu yüzden İsfahan'ı görmeden İran'ı görmüş sayılmazsınız ve Kadim İran Kültürü'nü öğrenemezsiniz, denilmektedir.

Elbette ki İran'da bu özellikleri taşıyan başka kentler de var. Ama İsfahan'ı bunlardan ayıran en önemli özellik, belki de konumu ve iklimi olmalı diyorum. Çünkü İsfahan'da yeşilin en güzelini ve yeşilin her tonunu, en estetik biçimiyle bulmak olanaklı olup bu yeşil cenneti kuşatan taş çölü dağları da tabloyu tamamlamakta ve şehre ayrı bir anlam katmaktadır.

Zagros dağlarının doğusunda yüksek bir yaylada yer alması yüzünden şehrin deniz seviyesinden yüksekliği 1600 metreyi bulmaktadır. Bu yüzden yazlar serin, kışları soğuk geçmektedir. Aslında bu yükseklik yaklaşık olarak, Türkiye'de Van veya Kars'ın yüksekliklerine eş değer bir yüksekliktir. Fakat İsfahan 32-33 kuzey enlemleri arasında yer aldığından, yani Kars ve Van'a göre Ekvatora daha yakın olduğundan, kışları Van ve Kars kadar sert değildir.

Etnik yapı olarak burası artık Fars Bölgesi olup nüfusun büyük çoğunluğu Farstır. Azeri ve Kürt çok azdır. Fakat kent merkezinde 10.000 kadar Ermeni, 5.000 kadar Yahudi ve 500 kadar da Zerdüşttir.

TARİH İsfahan'ın tarihi, tarih öncesi dönemlere dek uzanıyorsa da, önemli bir kent olarak tarih sahnesinde yerini alması Medler dönemine rastlamaktadır. Medler döneminde Aspandana adıyla anılan İsfahan, hem Medlerin ve hem de bundan sonra kurulan Perslerin en önemli kentlerinden birisi olmuştur.

Fakat şehrin asıl gelişimi İslami Dönem ve Büyük Selçuklu devletine başkent olduğu dönemlere rastlamaktadır. Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey, Nişabur ve Rey'den sonra, 1047'de

İsfahan'ı başkent yaptı. Özellikle Selçuklu Sultanı Melikşah döneminde, kent çok gelişti ve zenginleşti. İsfahan'ın ünlü Cuma Mescidi de bu dönemde yapıldı.

Şehir bu ihtişamlı döneminden sonra 13. yüzyılda Moğollar ve 15. Yüzyıl başlarında da Timur tarafından yağmalanıp yıkıma uğramasına rağmen hiçbir zaman için terk edilmemiştir.

Yaşama uygun iklimi ve konumunun ticaret yolları üzerinde, İran kentlerini birbirine bağlayan çok önemli bir kavşak noktasında olması nedeniyle bu yıkım ve yağmalara rağmen her dönemde, yeniden toparlanıp gelişmesini sürdürmüştür.

Nitekim 16. Yüzyıl sonlarında Safaviler'e başkent olduktan sonra daha çok gelişmiş, şehirde bu dönemde pek çok cami, saray, köprü, bulvar ve parklar yaptırılarak, İslam Mimarisinin örnek kentlerinden biri haline gelmiştir.

Özellikle Şah 1. Abbas ile başlayan imar faaliyetleri, Safavi Döneminin sonuna dek sürmüştür.

Tarihinin İsfahan için en büyük felaketi 1722'de Peştun işgalidir. On yıllık Peştun işgal ve yağmasından sonra, nüfus dağılmış, şehir, harabeye dönmüş ve uzunca bir süre bu şekilde kalmış. Fakat 20. Yüzyılın ilk yarısında Şah Rıza Pehlevi döneminde, tarihi yapılar onarılıp sanayi de kurulunca, şehir yeniden canlandırılmıştır. Bu gün Nükleer çalışmaların da merkezi olan İsfahan, İran'ın en çok gelişmiş kentlerinden biridir.

İSFAHAN'DA TÜRK TARİHİ

A-Büyük Selçuklu İmparatorluğu dönemi:

Batı Türkistan'daki Oğuzlar Devletinin subaşıı iken, hükümdarla anlaşmazlığa düşen Selçuk Bey, 930 yılında, kendine bağlı oymaklarla göçerek Seyhun Nehri kıyısındaki Cent Şehrine yerleşip İslam dinini kabul eder.

Samanoğulları ile Karahanlıların arasında geçen savaşlarda Samanoğullarını destekleyerek bunun karşılığında toprak alıp egemenlik alanlarını genişlettiler.

Selçuk Beyin yerine geçen Aslan Yabgu, Gaznelilerin Horasan topraklarına girince, Gazneli Mahmut'a esir düştü. Yerine geçen Tuğrul Bey, kardeşi Çağrı Bey ile Gazne ordularını yenerek 1038'de Nişabur'u alıp bağımsızlığını ilan etti. 1040 yılında yapılan Dandanakan Savaşında Gazneliler kesin bir yenilgiye uğratılarak, bağımsızlık pekiştirildi.

Tuğrul Bey (Resim alıntıdır)

Bundan sonra batıya, İran içlerine yönelen Tuğrul Bey, önce bugünkü Tahran'ın bir mahallesi olan Rey'i alarak burayı başkent yaptı. Fakat burada da durmayarak İsfahan ve tüm İran'ı ele geçirdi.

Başkent İsfahan'a taşındıktan sonra da Anadolu, Irak, Suriye, Filistin ve Mısır'a dek olan ülkeler fethedildi. Zamanında dünyanın en büyük devleti ve her yönüyle en büyük gücüydü. İşte bu dünya imparatorluğunun başkenti de İsfahan idi. Bir başka deyişle, o zamanlar dünya İsfahan'dan yönetiliyordu.

Kadim İran kültür uygarlığı kadar, doğuda Türkistan, batıda Mezopotamya ve Anadolu uygarlıklarını da bir ölçüde temsil eden Büyük Selçuklu kültür uygarlığında, eğitim ve eğitim kurumları (medreseler) önemliydi.

Resim alıntıdır

Özellikle Melikşah'ın veziri Nizamülmülk'ün Nizamiye Medreseleri, döneminin en ileri üniversiteleriydi. Din bilimlerinden başka, matematik, felsefe, dil tarih ve edebiyat

derslerinin de okutulduğu bu Nizamiye Medreselerinin en önemlilerinden birisi de İsfahan Nizamiye Medresesi idi.

Selçuklular, bu medreselerde veya bunlardan bağımsız zengin kitaplıklar da kurdular. Kitaplar genellikle eğitim ve bilim dili olarak kabul edilen Arapça veya edebiyat ve sanat dili olarak kabul edilen Farsçadır. Büyük Selçukluda Türkçe, ordu ve günlük konuşma diliydi.

Mevcut şehirleri geliştirirken, yeni kentler de kuran Selçuklular, bu kentleri yeni yapılar ve sanat eserleriyle donattılar. Başta camiler olmak üzere, medrese, köprü, çeşme, han, imaret, hamam, türbe ve kervansaraylar yaptılar. Elbette ki bunların en güzelileri de başkent İsfahan'da yapıldı.

İnce uzun minareleriyle diğerlerinden ayrılan Selçuklu camilerinin, en güzel ve en önemli örneği İsfahan Cuma Mescidi'dir. Bu cami mekânsal büyüklüğü, süsleme sanatları ve görkemiyle de, Türk İslam Sanatının en önemli örneklerindendir.

İSFAHAN CUMA MESCİDİ

Büyük Selçuklu İmparatorluğu yaşadığı coğrafyanın mimari sanatlarını, kendine özgü özelliklerle geliştirerek, tüm İslam dünyasına yaydığı için, kendinden sonra gelen tüm İslam ülkeleri için bir model ve bir ilham kaynağı olmuştur. İşte milyonlarca kilometrelik bir alanda etkili olan bu kültürün merkezi İsfahan olup İsfahan Selçuklunun özetidir, denilmektedir.

Bu özeti de özetini almak gerekirse, İsfahan Ulu Camii ya da Mescid-i Cuma Camii olarak da anılan bu devasa eser, Selçuklunun görkemini ve sanat anlayışını açıklamaya yeterlidir diye düşünüyorum.

İsfahan Ulu Camii

Bu cami kendinden sonraki dönemlerde İran İslam Mimarisinin planlarını derinden etkilemiştir. Mihrap önü

kubbeli, dört eyvanlı, açık avlu tarzı, Mescit-i Cumadan sonra İran'ın özgün mimari tarzı haline gelmiştir.

Aslında burada 8.yüzyılda Arapların yaptırdığı bir cami vardır. Bu cami 840 yılında Abbasi Halifesi Mu'tasım tarafından yeniden yaptırılmış ve Halife Muktedir zamanında genişletilen cami epeyce harap olmalı ki, Büveyyoğulları döneminde yenilenmiş.

Fakat şu anda günümüze dek gelen caminin asıl öğeleri ise Selçuklular Döneminde yapılmıştır. Gerçi Selçukludan sonra İsfahan'a hakim olan yönetimler de, Camide ekleme ve onarımlar yapmıştır. Ama temel öğeler ve ana yapı Selçuklulara aittir.

Caminin karşısındaki büyük eyvan

Bu yüzden İsfahan Ulu Cami, Selçuklunun özeti olduğu kadar, bugünkü İran sanatının da, geçmişten günümüze bir özeti

gibidir. Özellikle cami ve kümbet yapımında İslam Mimarisine yenilikler getirmiştir.

Selçuklu anıt mezarları olan kümbetler, genellikle içten kubbeli, dıştan piramit veya koni biçimli ve iki katlıydı. Birinci kat mezar olup ikinci kat mescit olarak kullanılıyordu. Yapılan mimari eserlerde, hat sanatı, ahşap ve taş oymacılığı, minyatür, çinicilik ve metal işleme gibi süsleme sanatları kullanılmıştır.

Unesco tarafından 2012 yılında Dünya Kültür Mirası listesine alınan İsfahan Ulu Cami, Gotik Mimarinin de öncüsü olarak kabul edilmektedir. Çünkü Avrupa’da Gotik Mimari dönemi henüz başlamadan önce, İsfahan Cuma Mescidinde Gotik Mimari özelliklerinin uygulandığı belirtilmektedir.

İsfahan’a geldiğim ilk gün, rastgele yaptığım yürüyüş sırasında bu ünlü camiye tesadüfen geldiğimi ve tekrar gelip ayrıntılı olarak gezeceğimi belirtmiştim. Nitekim Türkçe bilen ve bana Nakş-ı Cihan’ı gezdiren rehberle bir süre de meydanı çevreleyen kapalı çarşıda gezdikten sonra “Ben Cuma Mescidine gideceğim” dedim. “

“Bu çarşı Cuma Mescidine kadar gider” dedi. Yanlış anladığımı düşünerek tekrar “Cuma Mescidi” dedim; “Evet Cuma Mescidi” dedi.

“Tamam, o zaman ben bu çarşının içinden gideyim” dedim; “Fakat 4 kilometredir. Dışarıdan maşınla git” dedi.

Ben zaten öğle sığağında dışarıdan gitsem de beş kilometreyi yürüyerek gidecektim, Ama doğrusu dört kilometre kapalı çarşı olayı beni çok şaşırttı. Burayı yürüyerek gidip görmem artık şart olmuştu.

Cuma Mescidini ilk geldiğim gün, görmüş ve avlusundan şöyle bir bakıp geçmiştim. Bugün öğleden sonra

tekrar gitmeyi düşünüyordum. Ama o gün orada gördüğüm kapalı çarşının, dört kilometre devam ederek burada Nakş-ı Cihan Meydanı'na çıkacağını hiç düşünmemiştim.

Bu yüzden rehberlik yapan arkadaşla vedalaşıp öğleden sonrayı beklemeden hemen çarşının o tarafına daldım. Saat 12.00 idi ve 13.00'de Cuma Camiinde Şiilerle öğle namazını da kılabilirdim.

Gerçi Tebriz Cuma Camiinde de, onlarla bir namaz kılmıştım, ama orada Hanefi Mezhebinden birisi gibi davranmıştım. Bu kez İsfahan Ulu Camii'nde Şiiler gibi kılmayı deneyecektim.

Değişik boyutlarda eyvanlara açılan derince bir eyvan

Çarşıda etrafı da izleyerek ilerlerken, sık sık yanlara ayrılan koridorlarda yanlış yöne sapmamak için dosdoğru ilerliyordum. Fakat bazen ortadan ikiye ayrılan yollarda

kuşkuya kapılınca “Mescid-i Cuma” diye soruyordum. Nihayet 12.45’de camiye vardım.

Cuma Mescidinin ya da Türkiye’deki söylenişıyla İsfahan Ulu Camisinin avlusu, Tebriz ve Hemedan’da gördüklerimden daha büyüktü. Avlunun ortasında güzel bir şadırvanı vardı. Dört yönde de dört tane taç kapısı olunca, asıl cami kısmının ne tarafta olduğunu anlamak zordu.

Önce cami, minarelerin olduğu tarafta olmalı diye düşündüm. Çünkü minarelerin karşısındaki bölüm, açık ve devasa bir eyvan biçimindeydi. Bu eyvanın solundaki kubbeyi taşıyan sütunların araları bölünmediği için, sütunların yükselişi bir ormanda ağaç gövdelerinin yükselişi gibiydi.

Sütunların görünümü

Bunun gibi açık kemerli koridorlar bir orman görünümünden başka caminin derinliğini, büyüklüğünü de

ortaya koyuyordu. Bu sütunlu galerilerden soldaki uzunca bir koridorla dışarıya çıkılıyordu.

Eyvanlı büyük açık avlunun her tarafında bir uyum olup sanki her şey birbirini tamamlar gibiydi. Süsleme sanatının da doruğa ulaştığı cami: Selçuklunun, İran'ın ve İslam'ın özeti gibiydi.

Bu arada ben camiye incelerken ezan okundu. Avludaki şadırvanda bir abdest alıp camiye girerken, girişteki taş sepetinden bir de taş aldım. Çünkü bu kez namazı herkes nasıl kılıyorsa, ben de aynı şekilde ve Şii kurallarına uygun olarak kılacaktım.

Camiye girdiğimde kimi otururken kimileri de namaz kılıyordu. Bu durumu, Hanefi mezhebindeki öğle namazının sünneti gibi düşünerek ben de dört rekat namaz kıldım. Dikkat ettim, camiye benimle giren, yanımdaki bir genç de dört rekat namaz kıldı. Taşı da onun koyduğu gibi, secde ederken alnımın ortasına gelecek şekilde yere koydum. Her şey bizdeki gibi olsa da, secdeden kalkınca alışkanlık sonucu ellerimi bağladığımı fark ediyor ve hemen ellerimi salıyordum.

Sünnet niyetine kıldığım bu dört rekat namazdan sonra, öğle namazının farzını imam cemaatle kıldıracaktı. Fakat imam bizdeki gibi mihrapta değil, cemaatin bir adım önündeydi. Ve namazın idaresi de imamda değildi.

Namazı sağda en önde elinde mikrofon bulanan bir adam yönetiyordu. Ama kendisi namaz kılmıyordu. Allahuekber diyerek secde ve rüku zamanlarını bildiriyordu. İmam da sureleri içinden okuduğundan, mikrofonla namazı yöneten kişinin sesinden başka ses yoktu.

Bu şekilde 4 rekat öğle ve 4 rekat da ikindi için 8 rekat namaz kıldık. Burada farklı olarak, 2. Rekatlarda rükudan önce

eller dua etme biçiminde açılarak bir dua okunduktan sonra rükuya gidiliyor. Secdede ise alın taşa değiyor. Birde eller hiç bağlanmadan hep yanlarda sallanıyor.

İşte benim Hanefiliğimle Şiilik arasında bunların dışında hiçbir fark göremedim. Ve aslında bunların da tümü şekilden ibaret olup, özünde fark sayılacak bir şey yoktu. Hatta Sünni mezheplerin kendi aralarında bile buna benzer farklılıklar vardı.

Doğrusu böyle anlamsız biçimsel farklılıklar yüzünden insanlar, nasıl birbirlerine düşman olmuş ve nasıl acımasızca Müslüman Müslüman'ın kanını dökmüş anlayamadım.

Safaviler: İran'da 250 yıl kadar hüküm süren bir Türk hanedanıdır. Hanedanın temelleri Şeyh Safiyyüddin Erdebili'ye dayanmaktadır. Safiyyüddin 1252- 1334 yılları arasında Erdebil'de yaşamış bir veli, bir din ulusudur.

Kendisi ve halifeleri vasıtasıyla fikirleri İran, Anadolu, Irak ve Suriye'ye dek yayıldı. Bu yüzden bu hanedana Safavi Hanedanı, devletlerine de Safavi Devleti denildi.

Safiyyüddin'in torunu Hoca Ali devletlerarası rekabetten de yararlanmak için Osmanlıya karşı Timur'u destekledi. Timur da buna karşılık Anadolu seferinden dönüşte, oradan topladığı 30-40 bin kadar köleyi Safaviler'e bırakarak, Erdebil kentinde serbest hareket etme yetkisi verdi. Safaviler Timur'un yardım ve desteğiyle fikirlerini iyice yaydılar.

Hoca Ali'nin torunu Cüneyt de Karakoyunlulara karşı Akkoyunluları destekleyince, Uzun Hasan Şeyh Cüneyt'e kız kardeşi Hatice Begüm'ü verdi. Bunların oğlu Şeyh Haydar da dayısı Uzun Hasan'ın kızıyla evlenmiş ve bunlardan da Şah İsmail dünyaya gelmiştir. Safaviler nihayet Şah İsmail ile 1501 yılında devlet olmuş ve kısa sürede büyük bir imparatorluk haline gelmişti.

Safavilere ve özellikle de Şah İsmail Dönemine Tebriz'de değinmiştim. Ve Şah İsmail, Çaldıran'da ağır bir yenilgiye uğrayarak Tebriz'i kaybedince de başkentin Kazvin'e taşındığını belirtmiştim.

Fakat Safavilerin en büyük hükümdarlarından olan Şah I. Abbas 1588'de başkenti Isfahan'a taşıyarak, burada devleti yeniden yapılandırıp örgütleyerek, Safavi Devletini yıkılmaktan kurtarmakla kalmamış, yeniden büyük ve güçlü bir devlet haline getirmiştir.

1510 yılında Safavi Devletinin sınırları

Şah I. Abbas Dönemi (1587-1629)

Şah Abbas, 1587 yılında 16 yaşında tahta geçtiği zaman Özbek Hanı Abdullah Herat'ı alarak Meşhet üzerine yürümüştü. Şah Abbas onu durdurmak için Horasan'a gitti. Bu sırada Ferhat Paşa ve Sinan Paşa yönetimindeki Osmanlı orduları da Kafkaslarda bazı yerleri işgal etti. Ve ülkede iç isyanlar çıktı.

Doğudan Özbek, batıdan Osmanlı saldırısına uğrayan Şah Abbas, İstanbul'a elçi göndererek, Osmanlılarla barış yaptı. Barış koşullarına göre Şah Abbas, Azerbaycan, Şirvan, Gürcistan, Karabağ ve Luristan'ın bir kısmını Osmanlılara vermeyi ve İran Sünnilerine iyi davranmayı kabul etti.

Şah Abbas, bu antlaşmayla Batı sınırlarını güvence altına aldıktan sonra, önce iç isyanları bastırdı, arkasından da Özbekleri Horasandan çıkardı. Başkenti 1588'de Osmanlı tehdidi altındaki Kazvin'den İsfahan'a taşıdı.

Şah Abbas (Resim Wikipedia'dan alınmıştır)

Başkenti İsfahan'a taşıdıktan sonra eskisinden farklı yeni bir devlet teşkilatlanmasına girişti. Osmanlının üstünlük nedenlerini araştırdı. Avrupa Ülkeleriyle sıkı ilişkiler geliştirdi. Bozkır devlet ve ordu sistemlerinde değişiklikler yaptı.

Osmanlının kapıkulu askerleri gibi devşirmelerden "Şahseverler" adıyla daimi bir ordu oluşturdu. Avrupa'nın merkezîyetçi anlayışıyla, içerdeki halklara hakim olmaya çalıştı.

Din ve yönetimde gevşek bozkır geleneklerinin aksine radikalleşmeyi tercih etti. Tarihçiler bu radikalleşme aşamalarında çok kan döktüğünü de ileri sürmektedir.

Çünkü çocukluk ve ilk gençliği, Kızılbaş-Türkmen ümeranın (asker ve sivil bürokrasinin) entrikaları ve cinayetleri içinde geçtiğinden, öncelikle kendine bağlı bir daimi ordu kurdu. Bu ordunun temelini, Osmanlının Balkanlardan devşirdiği yeniçeriler gibi, Şahın da Kafkaslardan Gürcistan, Ermenistan ve Çerkezlerden devşirdiği gulamlar (köleler) oluştuyordu. Şah Abbas, Osmanlı ve Özbeklerin başarılarında ateşli silahların önemini de kavrayarak, topçu ve tüfenkçi bölükleri de oluşturdu.

Şah Abbas döneminin sonunda Safaviler

İranlıların Abbas-ı Bozorg (Büyük Abbas) dediği Şah Abbas, bu düzenlemeleriyle yıkılmaya yüz tutmuş olan Safavi Devletini yıkılmaktan kurtardığı gibi, yeniden büyük bir bölgesel güç haline getirdi.

Şah iç isyanların bastırılması ve Özbeklerin İran'dan çıkarılmasından sonra, Osmanlıya bıraktığı toprakları da geri alma mücadelesine girişti. Nitekim 1603'ten 1622'ye dek süren

Osmanlı-İran Savaşlarının sonucunda bu topraklarını da geri aldı. Osmanlı İran sınırı 1639 Kasrı Şirin anlaşmasıyla kesin-leşti. Bu anlaşma ile çizilen doğal sınırlar o günden beri önemli bir değişikliğe uğramadan günümüze dek gelmiştir.

Doğaldır ki, sınırların sabit kalmasında artık İran üzerine sefer yapmanın zorlaşması, yani burada güçlü bir devletin ortaya çıkması en önmeli nedenlerin başında gelmektedir. Sonradan Rusya ve İngiltere kısılcında İran zayıfladığı zaman ise, Osmanlı da aynı kısıkaca girmiş ve her iki Türk devleti ayakta kalma şavaşı veriyordu.

Şah Abbas Döneminde dünyanın en önemli devletlerinden birisi haline gelen Safavi devletinin sınırları; bugünkü İran, Irak, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Afganistan, Özbekistan ve Türkmenistan ile Pakistan'ın bir bölümünü içine alıyordu.

Fakat bu dönem, aynı zamanda Avrupa'nın sömürgeleşme amacıyla Hindistan ve Uzakdoğu ülkelerini işgal yıllarıydı. Avrupa sömürgecileri, İran'ı da sömürgeleştirmek için burada üsler elde etmeye çalışıyordu. Şah Abbas, yeni ordusuyla 1602'de Portekizlileri Bahreyn'den ve 1622'de de İngilizleri Hürmüz Boğazından çıkararak körfezin kontrolünü ele geçirdi. İngiliz ve Hollanda şirketleriyle ticari ilişkiler kurdu.

Ticareti destekleyerek, Ermeni, Gürcü ve Hintli tüccarlardan oluşan bir sermaye sınıfı oluşturdu. Sonra da bunları kul sistemiyle bürokrasiye aktararak, devletin kuruluşundan beri, askeri ve yönetsel yetkileri elinde tutan Kızılbaş Ümeranın otoritesini kırarak, yönetimi merkezileştirdi.

Fatih Sultan Mehmet ahi, derviş ve göçebe Türkmen'in egemenliğini kırarak, devşirme ordusu ve dönmelerin bürokrasiye egemenliği ile nasıl ki Osmanlıyı merkezileştirdi ise, I. Abbas da dikkat edilirse aynı yöntemleri uygulamıştır. Çünkü

ikisinin de yönetim geleneği eski İran İslam yönetim gelenekleri, orduları da bozkır ordu geleneğine dayanıyordu.

Bunu Osmanlı'da Fatih Sultan Mehmet öncelikle hissedip uygulamış ve bu uygulama ile gözden düşen ve Osmanlıya küsen Anadolu'nun Kızılbaş Türkmenleri, 1499'da Erzincan'da Şah İsmail'e katılarak, Safavi Devletinin kuruluşunu sağlamışlardı.

Fakat nihayet Safaviler de, 16. Yüzyılda, Kızılbaş Türkmen gelenekleri ve İslami bozkır devlet anlayışıyla devlet yönetmenin ve ayakta kalmanın olanaksızlığını anlayarak, Fatih'ten 130 sene sonra Şah Abbas ile bu reformları yaparak, Safavi devletini çağdaş bir devlet haline getirdi.

Fakat bu dönem, dünyanın Rönesans, Reform ve Coğrafya Keşifleriyle kökten değişim ve dönüşümler yaşadığı bir dönemdi. Bu değişim ve dönüşüme, Osmanlı gibi İran da katılamadı. Ve 18. Yüzyıldan itibaren, zayıflayarak, dünyada önemli bir güç olmaktan çıktılar. Sömürgecilerin oyunağı oldular. Osmanlılar, İngiltere'nin Akdeniz politikaları gereği 20. Yüzyıla dek gelebildiyse de, Safavi Devleti 18. Yüzyılın ilk yarısında (1736) sona erdi.

Çünkü Şah Abbas, bu başarılarının yanı sıra iç isyanlarla da uğraştı. Özellikle 1609-1610 yıllarında Mahabat Kürt aşiretlerinin ayaklanması çok kanlı biçimde ve zorlukla bastırılmıştır.

Ayrıca Şah, çocukluğunda tanık olduğu saray entrikaları ve cinayetler nedeniyle, psikolojik saplantılarından da kurtulamamıştı. Hayatı her an için bir suikasta kurban gitmek korkusu içinde ge da çmiş olup şüphelendiğı hanedan üyelerini ya öldürtmüş, ya gözlerine mil çekmiştir.

Hatta bu yüzden bir oğlunu idam ettirirken, ikisinin

gözüne mil çektiymişti. Sağlam olan diğer iki oğlu da kendisinden önce ölünce, yerine sağlam ve yetenekli bir varis bırakmadı. Kendinden sonra gelen şahlardan II. Abbas dışındakiler, yeteneksiz ve başarısızdı.

Gerek Şah Abbas'ın kendisi gibi yetenekli bir varis bırakmaması, gerek Avrupalı sömürgecilerin hızlı gelişimi gibi nedenlere, bir de yeni düşmanların eklenmesi Safavilerin sonunu hazırladı.

Çünkü Artık düşmanları sadece Osmanlı ve Özbek Şeybaniler değildi. Hindistan'da Babür İmparatorluğu ve Kuzeyde Rus Çarlığı da, istilacı ve gittikçe güçlenen rakipler olarak ortaya çıktı.

Coğrafya keşifleri sonucunda eski ipek yolu önemini kaybetmiş, buna bağlı olarak, ekonomi zayıfladıkça, uygulanan ağır vergiler ülkenin sosyo-ekonomik yapısını bozdu

Şah II. Abbas'ın 1666 yılında ölümünden sonra düşüş hızlandı. Beluciler 1698'de Kirman Eyaletini, Afganlar 1717'de Horasan'ı işgal ederken bedevi Araplar Mezopotamya'yı yağmaladı. Afgan Peştunların reisi, 1722'de İsfahan'a dek ilerleyerek, şehri alıp yağmaladıktan sonra kendisini İran Şahı ilan etti.

İran'da on yıla yakın kalan Afganları, Afşar Nadir Han, 1729'da Damgan Savaşından sonra çıkarabildiyse de, Afganlarla mücadele 1738'e dek sürdü. Nadir Han, bu başarılarından sonra 1736'da Şahlığını ilan edince, İran'da Safavi hakimiyeti sona erdi. Yönetim Safavilerden Afşar Türklerinin eline geçti.

Gerçi Afşar yönetimi de uzun sürmedi. 1747'de Afşar Nadir Şahın bir suikast sonucu öldürülmesi üzerine, Safaviler tekrar İran şahlığını ele geçirdiyse de, ülke yönetimini Zendiler ele geçirmiş olduğundan, Safavi şahlığı şekilde kaldı ve nihayet

1760'ta resmen sona erdi. Ülke tümüyle Zendi Kerim Han'ın yönetimine girdi.

Safavi Kültür Uygarlığı

Safavilerin ordu ve devlet yönetimine yukarda yeri geldikçe kısa kısa değinmişim. Burada ayrıntıya girmek istemiyorum. Fakat özetle belirtmek gerekirse, İran'daki Türk devletleri, hatta İslami Dönem İran Fars devletleri, temelde iki uluslu bir devlettir.

Bu devletler, her ne kadar çok sayıda milleti içine alan bir imparatorluk olsalar da, devlet ve yönetim Türklerle Farsların elindedir. Hatta devlet, Türklerle Farsların ortak devletidir denilebilir.

Örneğin Selçuklu Hanedanında Sultan, Safavi ve Kaçar hanedanlarında ise Şah, Türk olmasına karşın, vezir ve buna bağlı bürokrasi, bir başka deyişle kalem ehli çoğunlukla Farstır.

Büyük Selçuklu Sultanları kadar Fars vezirler, örneğin Nizam-ül Mülk de tarihi bir şahsiyettir. Yani ordu yönetimi Türklerdeyse, sivil yönetim Farslardadır. Tarım ve ticaret Farslarda, hayvancılık Türklerdedir. Hanedan bu iki büyük güce, yani Türklere ve Farslara karşı kendisini köle ve kul sistemiyle korumaktadır.

Kültür ve sanat alanında, Başkent İsfahan'da bugün ayakta kalan eserlerin büyük çoğunluğu, Safaviler'e aittir. Bu dönemin resim, mimari ve süsleme sanatlarıyla diğer tüm sanat alanlarındaki gelişmelerini İsfahan'da görmek olanaklı olup Nakş-ı Cihan Meydanı, Şah Camii, Şeyh Lütfullah Cami , Ali Kapu Sarayı, Çehel Sütun sarayı, Çehar Bağ Bulvarı, Si o se pol köprüsü bunların başlıcalarıdır.

Resim alanında Rıza Abbasi, İran resim sanatına getirdiği yeni temalarla adeta yeni bir akımın öncüsü olmuş ve bu akıma İsfahan Ekolü denilmiştir.

Devrin meşhur filozofu Molla Sadra, (1571-1640) olup en önemli eseri Seyahatlerdir. En önemli tarihçisi ise Türkmen İskender Beğ Münşi'dir. "Tarih-i Âlamara-yi Abbasi" adlı eserinde Şah Büyük Abbas dönemini anlatmaktadır.

Şah Abbas, İsfahan dışında Meşhet'teki İmam Rıza Türbesinin onarım ve genişletilmesi, Hazar Denizi kıyısındaki kışlık dinlenme merkezlerini birbirine bağlayan, bataklık alanlara taş yol yaptırması gibi, daha pek çok bayındırlık hizmetini de gerçekleştirmiştir.

ŞAH ABBAS'IN ŞEHİRİ İSFAHAN

Şah Büyük Abbas 1588'de başkenti Kazvin'den İsfahan'a taşıdıktan sonra, Moğol ve Timur saldırılarıyla yıkılıp

yağmalanan ve bu yüzden gerileyen eski İsfahan'ın yanında yeni İsfahan'ı kurdu. Ve bu yeni kenti, İran-Türk-İslam mimarisinin, en güzel örnekleriyle donattı. Şehir hızla gelişerek, görülmemiş zenginlikte bir ticaret merkezi haline geldi. Halkın refah ve yaşam seviyesi de oldukça yükseldi.

Şah Abbas'ın, yeni kentinin merkezi, Nakş-ı Cihan Meydanı olacak, İmparatorluk Sarayı, cami ve medreseleriyle çarşıları da, bu meydanı çevirecekti. Meydanın çevresinde de hastane, hamam, imaret, kervansaraylar ve çok geniş park gibi bulvarlar yer alacaktı.

Âli Gapu Sarayının terasından meydan ve Şah Mescidinin görünüşü

Şah Abbas, bu amaçla Nakş-ı Cihan meydanının yapımını 1598 yılında başlatmış. 1602 yılında da meydanın etrafındaki cami, saray ve çarşı gibi yapıları başlatmıştır. Dünyanın en büyük meydanlarından birisi olan bu muhteşem

eser 1629 yılında tamamlanmış.

Bu gün İran'daki tüm şehirlerin en büyük meydanları gibi burası da İmam Meydanı olarak anılıyor.

Aslında bu meydan, İsfahan'da en çok merak ettiğim yerlerin başında yer almasına rağmen, meydana cumartesi günü ikinci sıralarında gelebildim.

Otelden çıktıktan sonra, Çehar-Bağ bulvarına çıkınca sağa dönerek, bulvarda biraz yürüdükten sonra solda büyük bir kapı gördüm. O sakağa sapınca solda basit ama tarihi bir cami vardı. Adı Mescid-i Surhi ve yapım tarihi 1014 dediler.

Bu mescidin karşısında ise Rus Sefareti var. Rus Sefaretinin sur gibi yüksek duvarlarının üstünde, içe ve dışa dönük sivri demirlerin altında da kangal halinde dikenli teller vardı.

Sefarethane ile mescidin arasında 100 metre kadar ilerleyince pazarın giriş kapısına geldim. Aslında dün gördüğüm Mescidi Cuma Camisinin yanında gördüğüm pazarla buranın arasında çok mesafe vardı. Bu yüzden burası daha küçük çaplı bir semt pazarı olabilir diye düşündüm.

Nitekim tek bir koridor halinde ilerliyordu. Biraz sonra da biter diye düşünüyordum. Fakat neredeyse bir kilometreye yakın gittim, ama pazar bitmediği gibi buradan iki kola ayrıldı.

Sola devam ettim, fakat devamlı kollara ayrılıyor ve kolların sonu da görünmüyordu. Demek ki benim bir kilometreye yakın geldiğim bölüm ağacın köküyümüş. Şimdi gövdede dallara ayrıldı diye düşündüm.

Pazarın girişı

Yine hiçbir kola ayrılmadan doğruca devam edince Sepah caddesine çıktım ve caddeyi geçerek pazara devam ettim. Biraz daha gidince Pazar bitti ve kendimi dışarıda buldum. Etrafıma bakınca şaşkınlıktan gözlerime inanamadım.

Çünkü karşımda Rus Sefaretinin yüksek duvarları ve mescidi Surhi vardı. Yani pazara girip 45 dakika hiçbir yerde durup oturmadan yürüyorum ve sonra yine girdiğim kapıdan çıkıyorum.

Bu arada pazarda dolaşırken, meydanı da fark etmemiştim. Sepah Caddesinde Meydanı sordum, yani “Nakş-ı Cihan” diye meydanın adını söyledim. Geldiğim tarafı gösterdiler. Yani bu cadde zaten meydana girmişti.

Nakş-ı Cihan Meydanı

Böylece meydana Sepah tarafından girdim. Çok güzel yapıların çevrelediği, dikdörtgen biçimli büyük bir alanda çim, çiçek, ağaç, havuzlar, fıskiyelerden fışkıran sular, aralarda dolaşan veya bir ağaç gölgesinde oturan, piknik yapan, sohbet eden insanlar, faytonla meydanın içinde dolaşanlar, çarşıya girip

çıkanlarla burası ayrı bir dünya gibiydi. Meydanın müthiş bir atmosferi vardı.

Fakat, birkaç çekim yaptıktan sonra fotoğraf makinesinin şarjı bitti. Çünkü dün ve bugün sabahtan beri fotoğraf çekiyordum. Her an için hafıza dolabilir veya şarj bitebilir diyordum ki, hafıza da doldu, şarj da bitti. Cep telefonuyla çekim yapmayı denedim, o da olmadı.

Kısmen merakımı gidermek için meydanı hızla dolaşıp, yarın sabahtan gelir ayrıntılı olarak inceler fotoğraflarını çekerim diyerek meydandan çıktım. Sepah caddesinden dönüşe geçtim.

Bu caddede döviz bürosu ve kuyumcular vardı. Önüme çıkan bir döviz bürosunda, Avroyu 175'ten bozdurdum. Oysa bugüne dek Avroyu çoğunlukla kabul etmiyorlar, edenler de banka ise 150, sarraf ise 160 Humeyni veriyordu. Burada bir miktar avro bozdurup otele döndüm.

Odaya çıkınca ne kadar yorulmuş ve acıkmış olduğumu anladım. Fotoğraf makinesini şarja bağladım. Biraz uzanıp dinlendim. Duş alıp çamaşırı yıkayıp serdikten sonra, tekrar dışarı çıkıp bir internet kafe aradım. Ortalık kararmıştı, fakat sokaklar kalabalıktı. İmam Hüseyin Meydanı yönünde 100 metre kadar ilerleyince, bir internet kafe buldum. Fotoğrafları Flaş belleğe aktarıp hafızayı temizledikten sonra, maillerime bile bakmadan otele geri döndüm.

Açlık ve yorgunluk, dayanılmaz hale gelmişti. Dolapta bulunan, karpuz, domates, salatalık ve peynirle akşam yemeğini halledip çay içmek için resepsiyona indim. Resepsiyon görevlisi birazcık Türkçe biliyordu. Ben de biraz Farsça derken, yarım yamalak biraz sohbetten sonra odaya çıkıp yattım.

NAKŞ-I CİHAN MEYDANI

Pazar sabahı içimde bir burukluk hissiyle uyandım. Çünkü bu gün 12 Haziran Türkiye’de seçim vardı. İlk kez bir seçimde bulunmayacak ve oy kullanamayacaktım. Aslında buna üzülsem mi, sevinsem mi bilemiyordum.

İlk 5-6 sene çok güzel çalışmalarla Türkiye’yi her yönden geliştiren ve olumlu yönde değiştiren AKP iktidarı zıvanadan çıkmış, ülkeyi hızla faşizmine taşımaya çalışıyor, kişisel diktatörlüğünü dayatmak için yalan, iftira, dinleme, fişleme, yandaşını kayırma, devleti soyma, suçsuz günahsız rakipleri Silivri zindanlarına doldurma gibi her türlü fenalığa başvuruyordu.

Fakat ne yazık ki, iktidar alternatifi, oy verilebilecek ikinci bir parti de yoktu. Zaten AKP’yi bu hale getiren de aklı başında ciddi bir muhalefetin olmayışydı. Ülkemin sosyal demokrat partisi CHP, Deniz Baykal yönetiminde bırakın solu, sosyal demokratlığı, siyasi yelpazenin en sağ ucunda, ulusalcı, halktan uzak, sabit gelirli seçkinin ve zenginlerin partisi olmuştu.

Kemalist muhafazakarlığı, din muhafazakarlığının ötesine, laiklik anlayışındaki tutuculuğu ise tarikatlar derecesine taşımış, içinde insan olmayan devlet ve rejim savunucusu, gerçek anlamda sağ bir partiydi.

Totia Otelin Restoranında kahvaltı

Şimdilerde Kemal Kılıçtaroğlu partiyi gerçek sosyal demokrat kimliğine kavuşturmak için sola çekmeye çalışıyorsa da, muhafazakar ulusalcılar bırakın solu, merkeze gelmeyi bile kabul etmiyorlardı. Muhalefetin muhalefeti kendi içinde kendine muhalefet şeklindeydi.

Yani AKP'nin faşist diktatörlüğüne giden kapılar, sonuna dek açıktı. Bu yüzden oy vermekte zorlanacağım bir seçimde bulunmamak, bir bakıma ruh sağlığım açısından iyi gibi görünse de, yine de ülkemizin bu halinden dolayı üzgün, huzursuz ve hüznüydüm.

Fakat şu anda, Türkiye seçimleri konusunda yapabileceğim hiçbir şey olmadığına göre, önümdeki işe, yani gezi programımı en iyi biçimde yürütmeye çalışmalıydım. Ve bugünkü programımın başında, dünden yarım kalan Nakş-ı Cihan meydanı var.

Bu yüzden sabah erken kalkıp kahvaltı için, otelin restoranına indiğim- de, salonda hiç müşteri yoktu ve görevli bayanlar kahvaltı malzemelerini daha yeni getiriyorlardı. Otelin bodrumundaki restoran oldukça temiz, bakımlı, malzemeler yeni ve servis çok iyiydi.

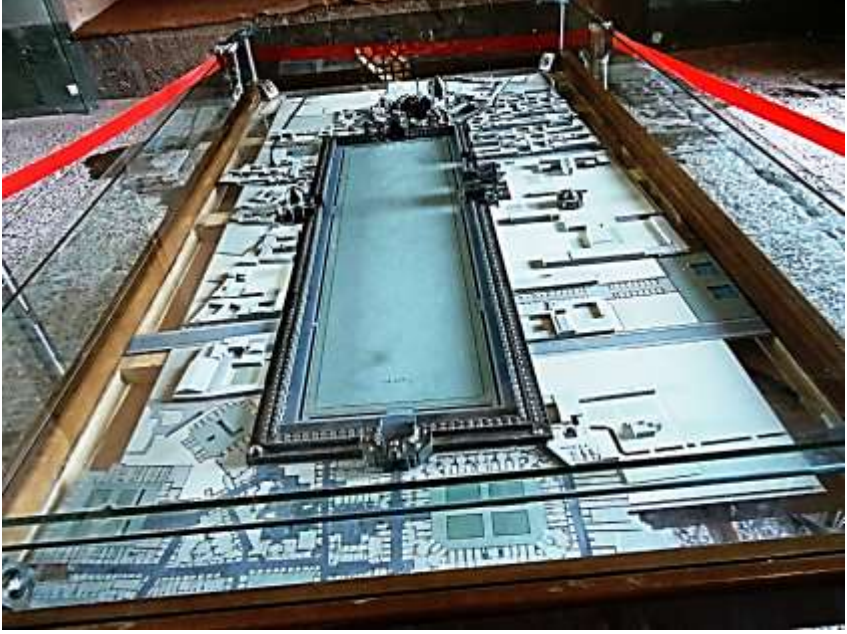

Nakş-ı Cihan Meydanı'ndaki önemli eserler

Otelden çıkıp doğruca Nakş-ı Cihan'a yöneldim. Sepah tarafından girip Şah Mescidine doğru fotoğraf çekerek ilerledim. Burası dikdörtgen şeklinde çok büyük bir meydandı. Dört tarafı pazar, kapalı çarşı olduğundan, meydanın içinden dışarısı görülmüyor. Sepah tarafından girişte sağda, yani dikdörtgenin güney kenarının tam ortasında, Şah Mescidi karşı kenarın ortasında da (kuzeyde) 4-5 kilometre uzunluğundaki İsfahan Kapalı Çarşısının girişi var.

Meydan, tümüyle mimari özellikleri, düzenlenmesi ve

tarihi değerleriyle tam bir sanat harikası olmakla beraber, burada ikisi cami ve biri saray olmak üzere üç de anıtsal yapı var. Meydanın girişinden sağa, Şah Mescidine dönerek biraz ilerleyince I. Abbas'ın sarayı ve tam karşısında da Şeyh Lütfullah Camii var. Bu üçü ve meydanın tamamı Unesco tarafından dünya kültür mirası listesine alınmış sanat şaheserleri.

Nakş-ı Cihan Meydanının maketi. Karşıda Şah ve solda Şeyh Lütfullah Mescitleri, sağda Saray

İsfahan'ın, tarihi merkezi ve İsfahan tarihinin kalbi sayılan bu meydanın ortasındaki büyük havuz, Şah Rıza Pehlevi döneminde yapılmış. Sabahın erken saatlerinde fazla insan olmadığı için, fısıkiyeleri kapalı şu anda. Faytoncular da havuzun önünde sohbet ederek müşteri bekliyorlar.

ÂLİ GAPU SARAYI

Meydanın girişinden sağa dönerek Şah Camii yönünde biraz ilerleyince Şah Abbas'ın Sarayının önüne geldim. Sarayın adı Âli Kapı... Yani yüksek kapı. Ama anlamı, kapının ebat olarak yüksekliği değil elbet... Burada yüksekte kasıt devlet kapısı demek. Bu yüzden Nakş-ı Cihan Devlethanesi olarak da anılmaktadır. Osmanlıda da devlet kapısına yüksek kapı, yani "Bab-ı Âli" deniyordu ve hükümet burada çalışıyordu.

Âli Gapu Sarayı. Önden bakınca üç kat, arkada altı kat

Âli Kapı Palas, Şah 1. Abbas'ın ailesiyle birlikte yaşadığı saray ve devlet işlerinin görüşülüp kararlaştırıldığı bir hükümet konağı, üst düzey yöneticilerin, saray asker ve görevlilerinin yaşadığı bir kompleks olmalı diye düşünüyorum.

Altı katlı sarayın duvarlarında, merdivenlerinde, odalarında Safavi Dönemi İran süsleme sanatlarının en güzel örneklerini ve İsfahan halılarının motiflerini görmek olanaklıdır.

Odalar orta büyüklükte, kubbeli, şömineli ve duvarlara oyulmuş nişleriyle, döneminin mimari özelliklerini en iyi biçimde yansıtmaktadır. Odaların bir biriyle bağlantıları ve tasarımı da görülmeğe değer.

Sarayın terasından Nakş-ı cihan meydanını, arka ve yan balkonlarından İsfahan'ın genel görünüşünü çektim. Bugüne dek gezdiğim kentlerin genel görüntüsüne, binalar ve başka yapılar hakim iken, Hemedan ve İsfahan farklıydı. Buralarda ise şehrin genel görüntüsüne yeşil hakimdi.

Sarayın iç bölümlerinden bir görüntü

Sarayın en önemli yeri,18 ahşap sütunun taşıdığı, büyük terası olup buradan meydanın tamamına hakim olmak mümkün. Zamanında hükümdar ailesi ve devlet erkanı bu terastan Nakş-ı Cihan meydanındaki gösterileri izlerlermiş.

Terasın ahşap sütunlarının orijinal olduğunu söylediler. Yani nereden baksanız 400 yılı aşkın bir süre, bu direkler, çürümeden ayakta kalabilmiş.

Sarayın merdivenlerde ve tabanlarda orijinal ahşap bölümler var. Merdiven basamaklarında altın işlemeli süslemeler var. Hatta pencerelerden birisinin önündeki oymalardan birisinin de orijinal olduğunu söylediler.

Saraydan İsfahan'ın genel görüntüsüne yeşil egemen

Sarayın bir başka özelliği de harika bir akustiğe sahip olmasıdır. Odalarda ve hatta avluda, en küçük fısıltı duyulabiliyor. Sarayın bu özelliğinden dolayı, Şah Abbas

sarayın kapısından adım atanı fark edermiş.

Buradan İmam Camii, Şeyh Lütfullah Camii ve Nakş-ı Cihan Meydanının resimlerini çektim. Ayrıca üst katlardaki odaların pencerelerinden, meydanın dışında kalan İsfahan'ın resimlerini de çektim.

En üst bölümde harika ahşap işçiliği ile dikkat çeken balkon gibi bir bölüm var ki, "Çay içme yeri" dediler; ya da ben öyle anladım. Arkada tekke gibi, kümbet gibi bir yapı daha vardı. Oranın dervişlerin yeri olduğunu söylediler.

İMAM MESCİDİ

Şah Abbas'ın, bu sanat şaheseri (Şah Mescidi Abbasi) Nakş-i Cihan Meydanının kalbi gibidir diyebiliriz. Çünkü meydanda her şey buna göre dizayn edilmiş gibi. Cami, dikdörtgen şeklindeki meydanın güney kenarının tam ortasına oturtulmuş ve bu meydanın en görkemli eseri.

Meydanın güney kenarının ortasında Şah Mescidi

Caminin iki tarafında kapalı çarşının dükkanları, 60-70 metre kadar sağda ve solda devam ettikten sonra 90 derecelik bir açıyla caminin karşı tarafına, yani kuzeye dönüyor. Kuzeye devam eden dükkanların Şah Camisine göre 150-200 metre kadar solunda Âli Kapu Sarayı, sağında ise, yani sarayın tam karşısında Şeyh Lütfullah Mescidi var.

Dükkanlar, bu ana yapılardan sonra 300 m kadar daha

ilerledikten sonra tekrar 90 derecelik bir açı ile içe dönerek dikdörtgeni tamamlıyor. Dükkanların birleştiği kuzey kenarın tam ortasında, yani Şah Camiinin 500 metre kadar ötede tam karşısında, pazarın taç kapısı var. Onun için diyorum ki tüm Nakş-ı Cihan Meydanı, Şah Mescidi esas alınarak düzenlenmiş.

Avlunun kenarlarındaki alanlarda da namaz kılınıyor.

Caminin taç kapısından içeri girince büyük bir avlu var. Cami, bu büyük avlunun üç tarafına yayılan bölümlerden oluşuyor. Ve hepsinin de taç kapısı var. Karşıda ana caminin yüksek ve geniş kubbesi ile iki minare onu yanlardan gelen kemerli bölümlerden ayırıyor.

Ana bölüme, ortasındaki çok büyük bir taç kapıdan giriliyor. Ve girişin yanlarında iki ayrı cami gibi, ayrı taç kapılarla girilen bölümler var. Yani burası oldukça büyük bir cami, fakat cami müze olarak hizmet gördüğü için, namaz

avlusunda ve yanlardaki bölümlerde kılınıyor. Bu yüzden avluya gölgelikler yapmışlar. Avlu o kadar büyük ki, ortasındaki havuzun kenarından, caminin kubbesi görünebiliyor.

Caminin içine girdiğiniz zaman çinilerinin ahengi ve güzelliği, hat sanatının ustalığı ve camideki her şeyin birbirine uyumu karşısında adeta büyüleniyorsunuz. Caminin akustik düzeni ise daha da müthiş. Caminin ortasında ağzınızdan çıkan hafif bir ses size çok daha yüksek bir ses olarak geri dönüyor. Bu yüzden namaz mikrofonsuz kılınabiliyor ve imamın sesi en arka sıralardan bile net duyuluyormuş.

Süsleme sanatının en güzel örnekleri

Burada turist gezdiren bir rehber camide yarım milyona yakın çini kullanıldığını, minarelerin yüksekliğinin 42 metre ve taç kapının yüksekliğinin de 27 metre olduğunu söyledi. Ve caminin mimarıyla ilgili olarak da şu bilgileri verdi.

Caminin yapım aşamasında mimarı üç yıl ortadan kaybolmuş, döndüğü zaman da Şah Abbas'a "Caminin ölümsüzlüğü açısından üç yıl beklemesi gerekiyordu. Kaybolmasan bana zorla yaptırırdınız, ama uzun ömürlü olmazdı" demiş.

Biliyorsunuz bizde de Mimar Sinan'ın, kireci söndürdükten sonra birkaç yıl beklettiği söylenir.

ŞEYH LÜTFULLAH CAMİİ

Şah Mescidinin önünde oturup Âli Kapı Sarayı ve Şah Mescidi ile ilgili notlar alırken, turist gezdiren rehber “Beni burada bekle” demişti.

Bu arada biraz Türkçe bilen bir halıcı, çay içmek için dükkanına çağırdı. “Bunları yazman gerek” dedim; “İçerde yazarsın” dedi.

Halıcıyla biraz çay sohbetinden sonra rehber camiden çıktı ve etrafa bakınarak beni arıyordu. Çıkıp seslendim. Beni Şeyh Lütfullah Camisine götürdü. Bu cami tam Ali Kapı Sarayına bakıyordu.

Şeyh Lütfullah Camisinin girişi

Rehber önce altta bodruma giden bir kapıyı gösterdi. Oradan aşağıya küçük bir odaya, oradan da bodruma daha

büyük bir odaya indik. Mescidin bodrum katına buradan giriliyordu. Mavi renklerin hakim olduğu muhteşem bir görüntüsü vardı.

Mescit denince tepede kocaman bir kubbeye alıştığımızdan burası sanki çok basıkmış gibi geldi. Fakat aslında normal yükseklikte ve küçük basık kubbelerle üç sahnalı bir mekândı.

Caminin bodrum bölümü

Çok kalın ve yedigen ayakların ortasındaki bölüm daha genişti. Ama yan sahnalarda ayakların arasında dışa doğru genişliyordu.

Sonra yukarı çıkıp asıl cami bölümünü gezdik. Burada yüksek kubbeli normal bir cami algısı kusursuz bir mimari örneği karşımızdaydı. Cami diğer örneklerinde olduğu gibi mavi ve Türkuaz renklerin dansı biçimindeydi ve duvarlarında İsfahan halılarının motiflerini görmek olanaklıydı.

Yukarıda asıl cami bölümü

Rehberin verdiği bilgiye göre, esasen bir eğitim ve kültür merkezi olarak düşünülen caminin yapımına 1603 yılında başlanıp, 1618'de bitirilmiş. Hatta Şah Abbas'ın kızları, hiç sokağa çıkmadan günlük ev kıyafetleriyle, Âli Gapu Sarayının bodrumundan girip meydanın altından geçen bir tünelle buraya eğitim için geliyorlarmış.

Camiyi, Şah Abbas'ın Mimarbaşı Şeyh Bahai yapmış. Şey Bahai döneminin, hem din bilimleri ve hem de pozitif bilimlerde en önde gelen bilim adamlarından birisi olup Isfahan'da pek çok eserin mimarıdır. Aynı zamanda vezirliğe dek yükselmiş bir devlet adamı ve ünlü bir filozoftu.

Caminin süslemelerinde kullanılan arabesk bezemeli çiniler, kubbe süslemelerindeki zenginlik ve ahenk ise Şah Abbas'ın nakkaşı olan Rıza Abbasi'nin eseri. Yaprak, çiçek, kuş ve hayvan figürleri, devrin ünlü ressamının tarzını en iyi yansıtan yapıtlarından birisidir bu cami.

İSFAHAN PAZARI

Nakş-ı Cihan Meydanının güneyinde; Şah Mescidi, doğusunda Şeyh Lütfullah Mescidi, batısında ise Âli Gapu Sarayından söz ettik. Oysa kuzeyin- deki büyük kapıdan girilen İsfahan Kapalı Çarşısı da tam bir harika. Meydanı çevreleyen kapalı çarşı bu kapıda birleşerek İsfahan Ulu Caminin bulunduğu meydana dek dört kilometre devam ediyor. Pazarın burada da devam ettiği düşünülürse, sanırım beş kilometreyi buluyor.

Pazarda kadın kıyafetleri satan bir mağaza

Başlangıçta Tebriz Pazarının çok büyük olduğunu düşünmüştüm, ama şimdi İran'da en büyük pazar olarak İsfahan pazarını düşünüyorum. Meydanı çevreleyen çarşısı rehberle beraber gezip Şeyh Lütfullah Camiine gelmiştik.

Buradan çıktıktan sonra, yine pazarın içinde epeyce bir rehberle birlikte yürüdük. Para teklif ettim almadı. Bu pazar Cuma Mescidine kadar gider, dedi. Ben de zaten oraya gidecektim; vedalaşıp ayrıldık.

Çarşıda bir hediyelik eşya dükkanı

Buradaki yolculuğumu Cuma Mescidi bölümünde bahsetmiştim. Fakat konu Cuma Mescidi olduğu için, çarşının özelliklerine değinmemiştim. Mal çeşitliliği, üretim, ticari anlayış, esnaf çeşitliliği gibi pek çok konuda İran'daki benzerlerinden farksız gibi görünse de, aslında İsfahan pazarının kendine özgü özellikleri de var.

Bunların başında çarşının büyüklüğü kadar, derli toplu ve daha düzenli olması gibi farklılıklar ilk bakışta fark ediliyor. Çünkü gördüğüm öteki pazarlardaki derme çatma birbiriyle uyumlu olmayan bölümler burada yok denilecek kadar az. Ve yine imalattan çok turizm ve ticarete yönelik bir anlayış

algıladım diyebilirim.

Bir imalathane

İran'ın gördüğüm diğer şehirlerindeki pazarlarda, günlük kullanım eşyası üretimi yoğunluk kazanırken burada daha ziyade turizme yönelik hediyelik eşya üretimi ön plana çıkıyor.

İSFAHAN'DA MEYDANLAR, PARKLAR, BULVARLAR VE KÖPRÜLER

Bir şehir için hiç şüphesiz en önemli alanlar bu başlıkta sayılanlardır. Özellikle meydanlar bunların en çok insana dönük olanıdır diye düşünüyorum. Çünkü ötekiler insanın yaşamını kolaylaştıran alanlar, insanın faydalanma alanları olup meydanlar ise insanın kendisini sosyalleştirme, birlikte hareket etme ve kendisini ifade etme alanıdır.

İnsanlar, sevincini ve öfkesini bu alanlarda dile getirir. Bu yüzden büyük kutlamalar kadar, insanların özgürlük mücadelelerinin de sembolü haline geldiğinden dünyanın pek çok ülkesinde bu meydanların en büyükleri, özgürlük meydanı olarak anılmaktadır.

İsfahan'da İnkılap Meydanı

Ben, bu büyük meydanların çoğunu gezme olanağı buldum ve bazılarında, büyük kutlamalara da tanık oldum. On

binlerce insanla aynı amaca yönelmenin, aynı duyguları yaşamamanın sevincini, mutluluğunu, insan olmanın büyüklük ve bütünlüğünü hissettim.

Örneğin: Amsterdam'da Dam Meydanında girmiştım 2005'e; her yerde kar vardı. Ama insanların duyguları sıcaktı. Herkes tanımadığı insanlarla dans ederek, yeni yılın sevincini paylaşıyordu.

Nakş-ı Cihan Meydanı

Geçen sene yılbaşında Sydney Köprüsünde bir milyona yakın insanla birlikteydim; mevsim yazdı, hava boğucu sıcak, insanlar da çok sıcaktı. Saat 24.00'de her renkten, dilden ve dinden herkes, önüne gelen herkese sarılıp yeni yılını kutluyordu.

Özellikle, bir bireysellik okyanusunda kaybolan Batı

toplumunun yalnızlaşmış insanlarını, yılbaşlarında meydanlar toplar, köprüler birbirine bağlar. Sonrası düşler, kurgular ve kartaneleri gibi uçuşan umutlar, birbirinden güç alır, diye düşünüyorum.

Çünkü köprüler, yolları birbirine bağladığı kadar gönülleri, duygu ve düşünceleri de bağlardı birbirine eskiden. Gönül köprüsü, diye bir şey vardı. Bilmem bu günlerde kaldı mı?

İmam Hüseyin Meydanında ilginç bir bina

Meydanlar, insanları bir arada toplar, ilk çağlardan bu yana insanların duygu ve düşüncelerine tercüman olurlar. İnsanlar ki o meydanlarda nice güzel duyguları hep birlikte yaşamış, nice duygu ve düşünceleri uğruna, nice canlar vermiştir.

Eski Yunan'da parlamento görevi görmüştür. Ve bugün de yine kamunun vicdanı, yönetenin insafı, toplumun belleği,

duygu ve düşünce merkezi olmaya devam etmektedir meydanlar.

Gezip gördüğüm ülkeleri, meydanlar açısından değerlendirdiğim zaman İran ve Rusya'yı en iyi durumda bulurken, maalesef benim ülkem, bu bakımdan en kötü durumda. İran'da bırakın büyük şehirleri, kasabalarda bile Türkiye'nin en büyük meydanlarından daha büyük meydanlar gördüm.

İsfahan, İmam Hüseyin Meydanı

Bunu İran tarihindeki isyan ve ayaklanmalardan da izleyebiliyorum. İran'da devletler, insanları fazla baskı altında tutamamaktadır. Yani toplumsal güç, hoşnut olmadığı devlet gücünü alt edebilmektedir. Dünyanın süper gücü olan Büyük Selçuklu Devletini, Hasan Sabbah gibi bir kişinin tek başına müritleriyle yıkabilmesi de bunun göstergesidir diye

düşünüyorum.

Meydanlar açısından İsfahan'ı değerlendirmek gerekirse, yukarda ayrıntılı olarak anlattığım Nakş-ı Cihan Meydanının, sadece İsfahan'ın değil dünyanın da en büyük meydanlarından birisi olduğunu belirtmişim. Bunun dışında İsfahan'da pek çok muhteşem meydan var. İmam Hüseyin Meydanı ve Siosepol Köprüsünün girişinde İnkılap Meydanı bunların başlıcalarıdır.

PARKLAR, BAHÇELER

İran'da park kavramı, dünyada kabul edilen park kavramından biraz farklı bir anlam taşımaktadır. Çünkü park denilince; günümüzde, apartmanların arasına sıkışmış, insanların biraz nefes almak için çıktığı, kısmen yeşilleştirilmiş, oturma ve yürüyüş alanları akla gelmektedir.

Oysa geleneksel İran parkları, parktan ziyade bahçe olarak düşünülmüştür. İnsan orada doğa ile yüz yüze gelecek, meyveyi dalından koparıp yiyecek, gölgesinde dinlenecek ve gerektiğinde bahçenin sessiz bir köşesine çekilip kendini dinleyecek, yani yaşadığının farkına varacağı, ruhunu dinlendireceği bir yerdir. Dahası çiçekli, yeşil, sulak ve serin bir alandır.

Zayende Nehri kıyısındaki parklardan bir bölüm

Tarihi gelişimi MÖ 500 yıllarında Kurus'a dek uzanan,

İran bahçe geleneği, İslami Dönemde, Çehar-bağ şeklinde bir dizi avlu bahçeleri haline gelmiştir. Moğollar İran'ı işgal ettiği zaman, bu bahçeler dikkatini çekmiş ve İran'ın Çehar-bağ tipi imparatorluğun diğer bölgelerine de yayılmıştır.

Örneğin meşhur Tac Mahal, bir Çehar-bağ içindedir. Yine Aram bağ, Babür Han'ın Hindistan'da yaptırdığı ilk Çehar-bağ olup bir diğeri de içinde kabrinin de bulunduğu Bağ-ı Babür'dür.

Özellikle Safaviler döneminde çok gelişen bu Çehar bağ tipi, Endülüs Emevileri döneminde önce İspanya'ya taşınmış, sonra da:15. Yüzyılda Ruy Gonzales de Clavijo ve 17. Yüzyılda Engelbert Kaempfer gibi gezginler tarafından Avrupa'ya yayılmıştır. Fakat zamanla iklim ve ihtiyaç farklılıklarından dolayı, Avrupa'da değişikliklere uğramıştır.

İslami Dönem, Çehar-bağ tipinin modeli ise, Kur'an'da sözü geçen Cennet tasvirlerine dayanmaktadır. Kur'an'ın pek çok ayetinde Cennet içinden ırmaklar akan, her türlü çiçek ve ağacın en güzel biçimiyle yer aldığı bir bahçe olarak tasvir edilmektedir.

Örneğin "Takva sahiplerine vaat edilen cennetin misali; içinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen süttan ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Ve orada onlar için meyvelerin her türlüşünden ve Rablerinden bir mağfired vardır" denilmektedir. (Fetih 47/15)

İslam'ın mutluluk sembolü olarak algıladığı bu bahçeler, ayetlerin verdiği referanslarla bir bütünlük oluşturacak biçimde tasarlanmıştır.

Buna göre, merkezi bir havuz ve şadırvan etrafında bahçenin çiçek ve ağaçları kadar, cennetteki dört ırmağı temsilen akar suları da bulunan bahçe, doğal akar suların kenarında

değilse, kanallardan akan sular oluşturulur.

Çihil Sütunun bahçesinde içi boşalmış ağaç kütükleri

On dördüncü yüzyıl İran minyatür resimleri incelendiğinde, bu bahçelerin bir sanat formu haline geldiği ve bahçenin sarayın basit bir uzantısı olmaktan çıkarak, onun fonksiyonlarını tamamlayıcı estetik bir parçası haline geldiği görülmektedir.

Bu yüzden evler, saraylar, köşkler hep büyük bahçelerin içinde yer almakta, havuz, şadırvan ve akan sularla Cennet bahçeleri örnek alınmaktadır.

ŞEYH-İ RECAİ PARKI

Pazardan çıkıp Çeharbağ bulvarına yöneldim. Çeharbağ, benim otelin yanındaki meydandan bir sonraki meydana kadar kapalıydı. Bunların iki tara- fından bir gidiş ve bir de geliş olmak üzere iki şerit bırakılmış ve ortada 15 m genişliğinde bir alan kazılıyordu.

Çarşı mı, metro mu ne olacaksa, çukur hayli derindi. Fakat yayalar için iki tarafta da normal bir yol genişliğindeki kaldırımlar açık ve gölge ağaçlarının koruması altında serin bir koridor oluştuyordu.

İmam Hüseyin Meydanından sola döndüğüm bulvar

Fakat ben Çeharbağ Bulvarına çıkınca, otelden tarafa değil, İmam Hüseyin Meydanına doğru yürüdüm. Burası büyük bir meydan olup altı cadde bu meydana çıkıyordu. Meydan civarında biraz dolaştıktan sonra, Çeharbağ Bulvarının İmam Hüseyin Meydanından sola ayrılan ikinci bulvarına girdim.

Bulvarın az ilerisinde, sağda müthiş güzel ve çok büyük bir park vardı. Parkta, büfe vs tarzında bir yapı, masa sandalye yoktu. Park tamamen doğal olup yol kenarlarında fazla fark edilmeyen az sayıda bank veya oturma yeri vardı. Genelde oturmak için doğrudan çimlerin üzeri seçiliyordu.

Parkın adını sordum: ŞEYHİ RECAİ PARKI dediler. Onların söylediği ya da benim anladığım şekliyle yazıyorum. Farklı da olabilir. Fakat bu parkın sonundaki tarihi yapı, Heşt Behişt sarayı olduğuna göre, bu park da onun bahçesi olmalı diye düşünüyorum.

Parktan bir görünüm

Parkta çimlere uzanmış insanlar, kızılı erkekli gençler, top oynayan çocuklar, aletlerde spor yapan bayanlar, satranç oynayan yaşlılar ve hemen her yaş ve cinsten insan vardı.

Ben de bu kalabalığa katılarak bir bankta, çok sevdiğim o

yufka ekmeklerden birini biraz peynirle yedikten sonra koyu gölgeli serin çimlere uzanıp yarım saat dinlendim.

Aslında benim bu yolculuk boyunca anlattıklarımı yapıp yaşadıklarımı Türkiye’de seçkin aydın veya modern yaşam tarzı süren insanlar yadırgayabilir. Fazla köylü, basit ve ilkel bulabilir. Fakat ben bundan çok keyif alıyorum. Türkiye’de de yapabilmeyi istiyorum.

Parktan bir görünüm

Çünkü insanın doğal yapısı zaten ilkeldir. Fakat modern hayat, insanın doğal yönlerini törpüleye törpüleye artık onun doğal tarafıyla ilgisini sıfırlamaya başlamıştır. Bunun sonucu robotlaşmadır. Yani modern insanlar, gün be gün robotlaşmaktadır.

Medeniyet doğallıktan yapaylığa, duygusallıktan akla ve bilime, her şeyi ölçüye, tartıya, faydaya bağlayan sınırlar içine

almaya kalkıştıkça, insan da insani bir sevgi ve sıcaklıktan uzaklaşarak, kalıplaşmaktadır.

Parkın devasa ağaçları ve çimleri

Duyguları dışarıdan yönetmeye ve sınırlar içine almaya çalışmanın, duyguyu mekanikleştirmeye çalışmanın insanı bitirdiğini düşünüyorum. Bu yüzden ilkel de olsa doğal yönlerimizin de korunması gerektiğine inanıyorum.

Ayrıca parklar bizde neden böyle doğal değildir. Burada parklar, yemyeşil ağaçlar çimler ve çiçekler. Aynı parkı Türkiye’de düşünün: plastik sandalyeler, masalar, banklar, büfeler, restoranlar, şemsiyeler, demir gölgelikler derken, parkın doğal yapısından eser kalmaz.

Doğal yeşilliklerin bulunduğu kırsal alaları ve piknik yerleriniyse temiz kullanamıyoruz.

HEŞT BEHEŞT SARAYI

Parkın içinde gezerken ileride eski bir yapı gördüm. Biraz daha ilerleyince Heşt Beheşt Sarayı, tesadüfen önüme çıktı. Sanıyorum bu park da bu sarayın bahçesi olmalı diye düşündüm.

Heşt Beheşt Sarayı

Son dönem Safavi Sultanlarının yaşadığı tarihi Heşt Beheşt Sarayı da bu parkın içindeydi. Süleyman Şah zamanında yapılan sarayın önündeki havuz Çihel Sütun sarayının önündeki gibiydi. Fakat bu sarayın önünde onunki gibi çok sayıda sütun yok. Ve bu sarayın daha sade bir görünüşü var.

Ayrıca bu sarayın dış görünüşünden çok ailelerin fertlerinin yaşadığı iç içe odalar var. Girişte ana salonun kenarlarından ikisinde, iki yandaki iç odalara açılan girişler...

Sarayın iç mekânlarından görüntüler

Buradan büyükçe bir odaya giriliyor. Odanın giriş kapısının karşısında şömine baca vs var. Ve şöminenin iki tarafında da yan odaların kapıları var.

Buradan girilen daha küçük yan odaların iki tarafta iki balkon şeklinde pencereler var. Odalarsa dörtgen planlı, yüksek tavanlı ve duvarlar işlemeli.

Heşt Behişt Sarayı

Bir süre daha dinlendikten sonra parkın içinde biraz daha dolaşarak, her yerini görmek istedim. Bu amaçla biraz yürüyünce, ilerde büyük bir havuz ve havuza bakan tarihi bir bina gördüm.

Sordum: “Chel Sütun” dediler. Görmek istediğim bir eser daha böylece tesadüfen karşıma çıktı.

BAĞ-I ÇİHEL SÜTUN SARAYI

Çehar Bağ tipi bahçelerin en güzel örneklerinden birisi de Çihel Sütun Sarayının bahçesidir. Bağ-ı Çihel Sütun, (Kırk Sütun bağı) Bağ-ı Bülbül, (bülbül bağı) ve Beheşt (cennet) gibi adlarla anılmaktadır.

Çihel Sütun Sarayının bahçesi

67.000 metrekare büyüklüğündeki bahçenin ortasında “Çihel Sütun”, yani Kırk Sütun Sarayı bulunmaktadır. Yapımını I. Abbas’ın başlattığı saray, II. Abbas zamanında tamamlanmıştır. Bu saray daha ziyade, eğlenceler, törenler ve kabuller için kullanılmış olup sarayın duvarlarında bunlardan örnekler içeren seramik üzerine fresk tablolar bulunmaktadır.

Hemen gezmekte olduğum parka bitişik ve hatta onun devamı gibi olan bu bahçenin girişine gittim. Giriş her yerde olduğu gibi 500 tümendi. Güzel ve görkemli bir kapıdan girişte

saray tam karşınıza geliyor. Ama arada oldukça uzun bir havuz var. Havuzun sonunda 20 sütunlu sarayın havuzdaki aksi, kırk sütun olarak görünüyor.

Girişten Sarayın görünüşü

Uzaktan basit bir yapı gibi görünen sarayın gerçek güzelliği yaklaştıkça kendini ortaya koyuyordu.

Girişten itibaren havuzun iki tarafında ve sarayın, girişinin iki tarafında simetrik bir planın uyumu dikkatimi çekti. İki tarafta geniş birer yol olup yolların bir tarafı havuz, bir tarafı bahçe.

Hatta Sarayın pazar tarafına bakan cephesi hariç diğer üç cephe tıpatıp aynıydı. Aslında pazara bakan cephe de aynıydı ama burada portal kemer- li fakat sütunsuzdu. Sarayın havuza bakan ön cephesindeki 20 sütun da çok ilginçti.

Çihil Sütun'un sütunları

Çünkü bunlar, duvar, tuğla veya mermer falan değil, ahşaptı. Yüzyıllara dayanmış bu orijinal ahşap sütunların arasından saraya girdiğinizde, önünüze meydan gibi geniş bir bölüm geliyor.

Bu geniş salonun diğer üç yönünden de aynı biçimde girişleri var. Bu girişler sarayı dört köşede dört parçaya ayırıyor ve salon sekizgen biçimli bir mekana dönüşüyordu.

Ve bu köşeler de hepsi aynı olup her şey simetrik bir uyum içindeydi. Özellikle Sarayda yaşamı canlandıran freskler çok güzeldi.

Sarayın girişi ve tavan süslemeleri

Bir kısmı Batılı müzelere kaçırılan bu fresk tabloların bazıları önemli tarihi olayları da anlatmaktadır.

Örneğın bu tabloların birinde 1646'da zbek Kralı için yapılan bir resepsiyon, bir diğeriinde Buhara Emirinin onuruna verilen bir şölen ve birisinde de meşhur Çaldıran Savaşı canlandırılmıştır.

Çaldıran Savaşı

Yukarıdaki tabloda Şah İsmail beyaz atının üstünde ve arkasında Türkmenlerle savaş halinde gösteriliyor.

Karşısında Yavuz Sultan Selim de beyaz bir atın üstünde ve Osmanlı askeri de kendi kıyafetleriyle tasvir edilmiş.

Ancak burada Yavuz'un uzun kara sakalları bize biraz yabancı geliyor. Çünkü biz Yavuz Sultan Selimi hep sakalsız ve traşlı resimlerinden tanıyoruz. Daha doğrusu tarih kitaplarında ben böyle bir resmini görmemiştim bu güne kadar.

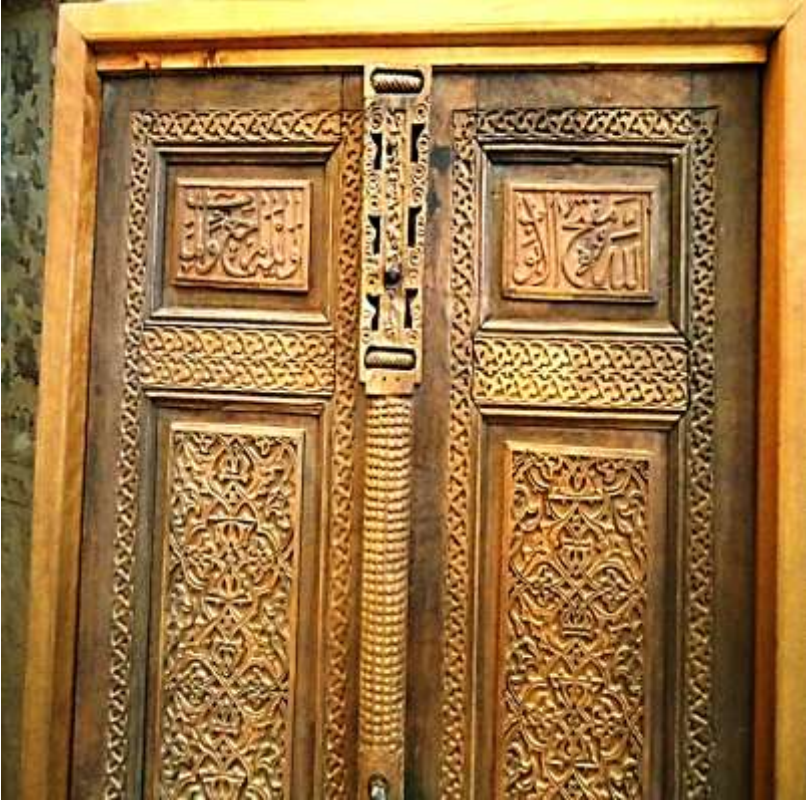

Saray eğlencelerini gösteren bir tablo

Safavi Sultanları eğlenceyi çok sever ve sık sık eğlenceler tertip ederlermiş. Yukarıdaki tablo, Safavi hükümdarını, elinde şarap kadehleriyle raks eden rakkaseleri izlerken göstermektedir.

Bunlar aynı zamanda 17. Yüzyıl İran resim sanatı için de güzel bir örnektir.

Sarayın bahçesi müthiş güzel. Bu bahçe zaten başlangıcında bir botanik bahçesi olarak düzenlenmiş. Her yerinde su kanalları var. İçi çürümüş devasa ağaç kütükleri var. Çocuklar bu kütüklerin içinden geçiyor, aileler önünde resim çektiriyor.

Sarayın orijinal ahşap kapıları

Bahçenin duvarlarının önünde çok sayıda tarihi eser sergileniyor. Bunlar o kadar çok ki, bir müzeyi rahatça donatabilir.

Ve bunların arasında neler yok ki? Aslan kabartmalı, çeşitli hayvan ve bitki motifleriyle süslü taş üzerine oyma ve kabartma tekniğiyle yapılmış eserler, heykeller, tabut biçimli oyulmuş taşlar, değirmen taşları vs.

Çihel Sütun Sarayının kapısından çıkınca, taş devrinin devasa hayvanlarının canlandırıldığı bir bahçe gördüm. Burası Doğa Bilimleri Müzesiydi.

Doğa Bilimleri Müzesi

Fakat mesai bittiği için kapalıydı, ama bahçede hayvan heykelleri görünüyordu. Burada da birkaç resim çekip, otele dönüşe geçtim.

ÇEHAR-BAĞ HIYABANI (BULVARI)

Hıyaban sözcüğü, Türkçe sözlükte de var. Etrafı ağaçlı yol anlamına geliyor. Günümüzde buna bulvar deniliyor. Burada bu bulvarın adını Charbağ olarak telaffuz ediyorlar.

1590'lı yıllarda Şah I. Abbas yeni İsfahan'ı kurarken bu bulvarı da yaptırmış.

Çahar Bağ Bulvarında geliş ve gidiş yollarının arası tam bir park gibi

Eski İsfahan'ı yenisine bağlamak için Zayende Nehri üzerindeki Si- ose-pol köprüsünden başlayarak 5 kilometre uzunluğunda inşa edilen bulvar bugün 10 kilometreyi bulmaktadır. Ve İsfahan'ın tarihi eserleri de bu bulvarın doğusunda ve Siosepol köprüsüne iki-üç kilometre mesafede bulunmaktadır.

Neden bu ismi aldığını önceden anlayamamış, dört yol gibi düşünmüştüm. Fakat çehar bağ kavramını öğrendikten sonra çıkıp bulvarı bir daha inceledim.

Gerçekten bu sıradan bir bulvar değil, ortasında park gibi bahçelerden oluşan, ya da bahçe, yol, gezinti ve dinlenme alanı gibi ihtiyaçların tümünü içine alan bir çehar bağ (bahçe) biçimindeydi.

Burası caddenin ortasındaki park (Çehar-bağ). Taşıt yolu bunun iki tarafında.

Sanırım bulvarın yerinde eskiden dört çehar bağ varmış ve bu bulvar bu tarihi mesire alanının içinden geçmiş. Bu mesire alanındaki bağlar ise şunlar. Bağ-1 Taht, Bağ-1 Tavushane, Bağ-1 Kaç, Bağ-1 Pehlivan, Bağ-1 Baba Emir, Bağ-1 Tophane, Bağ-1 nestern, Bağ-1 Çihel Sütun, Bağ-1 Bülbül (Beheşt)

Çehar Bağ Bulvarını tahmini ölçülerle anlatmam gerekirse, kenarda bina ve dükkanlarla yol arasında geniş bir

kaldırım var. Kaldırımın yol ile sınırında bir metre kadar genişlikte bir yeşil alan var. Burada çit, çiçek veya ağaçlar olabiliyor. Sonra yola çıkıyorsunuz. Yol üç şerit geliş ve üç şerit gidiş yolu.

Geliş ve gidiş yollarının arasında 10- 15 metre genişliğinde park gibi düzenlenmiş bir alan var. Şimdi bu park biçimindeki alanın da iki tarafında 2-3 metre genişliğinde bir şeritte ağaçlar, çit veya çiçekler var.

Bu yeşil alanın içinde ve yine iki tarafta 1 veya 1,5 metre genişliğinde bisiklet ve motosiklet yolu var. Bu simetrik yapılanmanın ortasında ise yaklaşık 5 metre genişliğinde bir alan var ki, burada oturma alanları, havuzlar ve çeşitli bitki düzenlemeleri var.

Şimdi bu bulvarları gördükten sonra durup düşünüyorum. Acaba 1600'lerin Paris'inde, Londra'sında Çehar bağ gibi bir bulvar var mıydı?

Örneğin Paris'in Şanzelize'sinde göze hitap eden şey binalar mı, yoksa bulvar, parklar bahçeler mi? Çehar Bağ'ın yapımını izleyen yıllarda, Şanzelize sanırım Çehar Bağ örnek alınarak yapılmış.

Fakat orada Çehar Bağ'ın doğal bahçe görünümü yerine binalar ve gösterişli bir yapaylık var. Biz Türkiye'de bulvarlarımıza Avrupa'nın bulvarlarını örnek alıyoruz, ama Avrupa'nın da onu İsfahan'dan aldığı kesin.

İSFAHAN SOKAKLARINDA

Otelde öğle yemeğimi yedikten sonra planım, Çehar Bağ Bulvarında yürüyerek, Zayende Nehrine kadar gidip Sio se pol köprüsü ve nehrin kenarındaki parklarda dolaşmaktı.

Otelden çıkıp Çehar Bağ bulvarına gelince sağa dönerek, yolun kazılmakta olan yerini hızla geçtim. Biraz daha yürüyünce solda güzel bir giriş gördüm. Üstünde Honer Bazaar yazıyordu.

Bazaar Honer

Kapısına varıp biraz araladım, pazarda kimseler yoktu. Yani esnaf dinlenmeye çekilmiş, pazar kapalıydı. Kapıdaki görevli kapalı olduğunu anlattı.

Burada öğle saatlerinde çoğu işyeri kepenklerini indirip uzunca bir dinlenme süresi geçirdikten sonra, saat 16.00-17.00 gibi dükkanlarını açıyorlardı.

Yine görevlinin anlattıklarından anlayabildiğim kadar, İsfahan'da üç tane kapalı çarşı varmış. Bu Honer Bazar en küçükleriymiş. Cuma Pazarı buradan büyükmüş. Ama en büyükleri Çehar Bağ Pazarmış.

Bu anlatıma göre Nakş-ı Cihan Meydanını dolaşarak Cuma Pazarına dek uzanan pazarın Çehar Bağ Pazarı olduğunu düşündüm.

Cafer-i Sadık Medresesi

Honer Pazarın bulunduğu adanın ileri köşesinde bir tarihi yapı görerek oraya yöneldim. Cafer-i Sadık Medresesi olduğunu söylediler. Büyük ve görkemli bir yapıydı. Girip gezmek istedim, fakat yasak dediler.

Kapıdaki görevliye “Türk’üm, Müslüman’ım” deyince kapıdan resim çekmeme izin verdi. Fakat içerdeki gençler bağırarak kapıya geldiler.

Giremezsin, fotoğraf çekemezsin anlamında bir şeyler söylüyorlardı. No müze, no foto diyorlardı. Ne dediysem “No” diyorlardı.

Giriş kapısından Medrese bahçesinin görünüşü

On yedi gündür İran’da dolaşıyorum. Bu karşılaştığım ilk olumsuz tepkiydi. Sanıyorum bunun da nedeni buranın medrese olarak işlevini hala sürdürüyor olmasıydı belki. Çünkü içerde sakallı gençler dolaşıyordu. Muhtemelen bunlar medrese öğrencisi mollalar olmalıydı.

Doğrusu bugüne dek İran’da gördüğüm sıcak kabulden sonra bayağı bozuldum. Fakat sonradan düşününce, burası bir okul ise buranın kurallarının olabileceği, ekipleriyle gelip TV’lere gezi programları yapan ekiplerin önceden izin alarak çekimler yapmasına alışık olacaklarını düşündüm.

Oysa ben hiçbir yere bağlı olmadan, hiçbir kimseye haber

vermeden, kim olduğumu deklare etmeden, sırt antam ve fotoğraf makinemle halkın içine girip kafasına göre takılan bir gezginim.

Bunları düşününce, adamlar haklı olabilir diye, kendimi rahatlatıp ehar Bağ bulvarında ileri yryşme devam ettim.

ehar Bağ Bulvarı

Bulvarda biraz ilerledikten sonra İmam Hüseyin Meydanına geldim. Burası da muhteşem bir meydandı. Meydana altı büyük bulvar çıkıyordu. Meydanının peyzajı, havuz ve fiskeyeleri çok güzeldi. Çok sayıda bulvarın kavşak noktası olduğu için insanlar da günün bu saatine göre kalabalıktı.

Çünkü İran'da sokaklar ikindiye doğru dolmaya başlıyor ve gecenin ilk saatlerinde yoğunlaşıyordu. Nakş-ı Cihan

Meydanı da ilk gittiğim de akşama yakın saatlerde çok kalabalıktı.

Ama ertesi gün sabah gittiğimde çok تنها idi. Günün en تنها zamanları da öğle ikindi arasıydı. Bu yüzden fotoğraflarda da pek insan yok.

İmam Hüseyin Meydanı

Meydanın etrafında bir tur attıktan sonra, meydana çıkan bulvarlara baktım. Hepsinde yeşil egemendi.

Sonra da Çehar Bağın sağında bu bulvara paralel bir arka sokağa geçtim. Fakat bütün sokaklar gibi günün bu saatleri bu sokakta da fazla insan yoktu. Ama mevcut insanların ise çoğu kadınlardı.

İran'a gelmeden önce, İran kadınının başını kapatmak mecburiyetinde olmasını, kadının tamamen kapalı bir hayata

mahkum olması gibi algıladığımızdan, sokakta kadın görmek, tüm gezginleri şaşırttığı gibi beni de şaşırtıyordu. Fakat 17 gündür ben epeyce alıştım.

Çehar Bağ Bulvarına paralel cadde

Çünkü günün her saatinde ortalıkta kadın görmek mümkün ve daima sokaktaki kadın sayısı erkeklerden daha fazla. Bizdeki gibi, bir erkekler güruhunun işgali altında değil caddeler.

Ve ayrıca burası, günün her saatinde ve her yerde, cinsiyetinize bakılmaksızın, “Arkamdan kim geliyor” kuşkusu duymadan dolaşabileceğiniz, oldukça güvenli bir yer. Yani önceki yazılarımda da değindiğim gibi ülke çok güvenli olup kadınlar da güvenli ve rahat.

ZAYENDE NEHRİ VE KÖPRÜLER

İsfahan'a hayat veren, İsfahan'a yeşil rengini veren, İsfahan'da çölü cennete çeviren en büyük etken Zayende Nehridir.

Zayende (zinde, canlı) Rud, Zendi Rud, Zerrin Rud, Kazan Rud, Zarineh Rud gibi adlarla anılan nehir, Zagros sıra dağlarının bir kolu olan Bahtiyari Dağlarından doğup, kuzeybatıdan Güneydoğu yönüne doğru akıyor.

Fakat aktığı falan yok, hatta hiç su yok şu anda. Haziran başında kurumuş nehir, ama yine de İsfahana hayat veriyor. Şimdi kenarındaki parkta oturmuş Zakendeye şiir yazmaya çalışıyorum.

Zayende Nehrinin kuru yatağı

Zayende Nehri, serin akar...
Çünkü suları kar.
Suları sevgili, suları yar.
Senenin yarısında yok
Yarısında var.

İsfahan eyaletinin üçü hariç hemen tüm önemli yerleşimleri Zayende Nehri kenarında kurulmuştur.

460 kilometre uzunluğundaki Nehrin kıyılarında ne denli gür ve canlı bir doğa varsa, nehrin etkisini kaybettiği alanlarda bitki örtüsü son derece zayıflayarak adeta çölleşmektedir.

İsfahan'ın tarih boyunca önemli bir yerleşim ve bir çekim merkezi olmasında en önemli faktörlerden birisi de Zayende Nehrinin şehrin içinden geçmesidir. Nehrin kenarlarında geniş bir alan oluşturan yeşil kuşak, biraz daralarak da olsa, şehrin içinde de devam etmektedir.

Nehrin şehir içinde genişliği 100 metre ile 300 metre arasında değişmektedir.

İsfahan'ın ortasından akan Zayende Nehri üzerinde 11 tane köprü varsa da, bunların en güzeli ve bir sanat harikası olanı, Siosepol köprüsüdür.

Hacı (Khaju) Köprüsü de İsfahan'ın simgesel köprülerinden birisidir. Özellikle gece ışıklandırılmış haliyle o da çok güzeldir. Ama Siosepol köprüsü hepsinin en güzeli.

Zayenda üzerinde Hacı Köprüsü (Resim alıntıdır)

Bir tarih, turizm ve sanat harikası olan bu köprüler taşıt trafiğine kapalı olup trafiğe açık olanlar, günümüzde her yerde görebileceğimiz beton köprülerdir. Ve bunlardan trafik yükü en fazla olanı da Ferdosi Köprüsüdür.

Sİ O SE POL KÖPRÜSÜ

Siosepol 33 gözlü, veya 33 kemerli köprü anlamına geliyor. Şah Abbas döneminin şaheserlerinden birisi olan bu köprüyü şahın meşhur komutanlarından Allahverdi Han yaptırmış olduğundan Allahverdihan Köprüsü de denilmektedir.

Ayrıca Si o Se Çeşme, Celfa, Zayende Rud ve Çehar Bağ gibi adlarla da anılan bu köprü, Çehar Bağ Bulvarını nehrin karşı yakasına bağlamaktadır.

İnkılap Meydanından köprüye giriş

Çeharbağ Bulvarı İnkılap Meydanına gelince, Siosepol Köprüsü taşıt trafiğine kapalı olduğu için, karşıya devam etmiyor. Sağa ve sola ayrılan iki bulvar olarak nehir kıyısında devam ediyor.

Ve bu bulvarlarla nehir arasında kimi yerde dar, kimi yerde çok genişleyen yeşil alanlar var. Ama nasıl gür ve canlı alanlar. Ben bu alanlardan birinde çimlere uzanmış şiirime devam ediyorum.

Zayende çiçek mevsimi
Kar suyu sıcaktan korkar.
Zayende gelmiş geçmiş
En taze bahar.
Yokluğu gönülleri yakar.

Kuru nehir üzerinde Siosepol Köprüsü

İsfahan halkı, yaz sıcaklarında bu yeşil alanlara sığınıyor. Ve dikkatimi çeken önemli bir ayrıntı da buralarda mümkün olduğu kadar az yapı konmuş ve yapaylıktan kaçınılmaya çalışılmış.

Masa, sandalye yerine doğrudan çimlere oturmak, uzanmak veya sergi serip üzerinde uyumak gibi yöntemler tercih ediliyor.

Fakat benim ziyaret ettiğim 12 Haziran günü Zayende Nehri kurumuştı ve bu muhteşem köprü'nün altından su akılmıyordu. Oysa internete girip başka gezginlerin notlarına ve resimlerine baktığım zaman onlar su akarken resimlemişler nehri ve köprüyü.

Tabii ki bu resimlerde nehir ve köprü çok muhteşem görünüyor. Ben o anı kaçırmış olduğum için, oana hayranlığımı şiirimle dile getirmeyi sürdüreceğim.

Yazlar acımasızdır
Yaz sularını yutar
Yaz, Zayende'ye kıyar.
Kesilmiş suları
Haziran başında
Şimdi İsfahan'ın kalbinde
Kuru bir damar.

Ben köprüye İnkılap Meydanı tarafından girdim. Aşağıdaki resimde de görüldüğü gibi ortada genişçe bir yolun (Tahmini 6 metre) yanlarında kaldırım gibi yürüyüş alanları ve kenarlarda oturma yerleri var.

Köprü'nün toplam uzunluğu 300 metre ve genişliği de 14 metre olduğuna göre iki yandaki oturma ve seyir yerlerinin de tahmini 6-7 metre olması gerekiyor.

Benim tahminin 14 metrenin yarısı açık alan yani yol, yarısı ise kapalı alan, yani oturma ve seyir alanları. Ama tabii ki burada önemli olan metrelerden ziyade, bunların biçimi, estetik zevk ve inceliği, tuğla kemerlerin güzelliği diyorum.

Köprünün İnkılap Meydanı tarafından girişi

Aşağıdaki resimde görüldüğü gibi, köprünün ortasındaki yolun kenarındaki kapalı mekanın ilk kapısı açık bir kemer olup köprüden dışa, nehir tarafına geçişi sağlıyor. Bundan sonra gelen dört kemer ise kapalı bir eyvan biçiminde olup eyvanın derinliği 50 santimetrelilik bir oturma yeri kadar.

Oturma yerleri özellikle öğleden sonra dolmaya başlıyor. Gece ise İsfahan'ın en kalabalık ve en hareketli yerlerinden birisi haline geliyor. 1602 Tarihinden bu güne kadar 400 seneden fazla bir süredir köprü İsfahanlılara bu hizmeti veriyor.

Köprünün kenarında oturma yerleri

Isfahan tarihi
Zayendeden yola çıkar.
Zayende'nin çevresinde
Sonsuz sınırsız parklar...
Bu muhteşem güzelliği
Siosepol köprüsü tamamlar.

Açık kemerden dışa, yani nehir tarafına geçtiğiniz zaman burada da dışarıdaki dört oturma eyvanın iç tarafı aynı biçimde oturma eyvanı şeklinde düzenlenmiş olup burada oturduğunuz zaman doğrudan nehri görüyorsunuz.

Nehir tarafındaki geçit

Önünüzde balkon gibi bir alan var. Fakat her eyvanın balkonunu bir birine bağlayan normal bir kapı genişliğinde geçişler var. Bu yüzden yolunuza buradan nehre bakarak devam etmeniz de mümkün.

Yani anlatım açısından burada çok girift bir yapı söz konusu... Ama içine girdiğinizde her şey çok açık... Bu yüzden anlatımdan çok resim koymaya çalışıyorum. Resimlerden anlamak daha kolay.

Kuru nehrin kenarındaki yeşil alanlar

Sabah otelden çıktıktan sonra, Çeharbağ Bulvarında dolaşarak köprüye geldiğimde yaklaşık dört saattir yürüyordum ve zaman öğleye yaklaşmıştı. İki katlı köprünün üstünden, açık ve kapalı mekanlarını inceleyerek geçmem de yarım saatten fazla sürdü.

Bu yüzden köprüden karşıya geçtiğim zaman dinlenme ihtiyacı hissettim. Aslında planım köprünün alt katını da aynı şekilde inceleyerek geri dönmekti.

Ama parkta dinlenmek fikri kadar buradaki parkların fotoğraflarını çekmek fikri de ağır basınca, köprünün alt katını resimlemeyi dönüşe bırakıp, nehrin akış yönüne göre köprünün sağ tarafındaki parklara girdim.

Köprüden sonra geldiğim park

Parklar çok güzel ve oldukça doğaldı. Türkiye’de park açısından Antalya’nın iyi durumda olduğunu sanırdım ama buraları gördükten sonra bizim park açısından ne kadar fakir olduğumuzu daha iyi anladım.

Şimdi bu güzelim parkta bir yemek yemeli ve biraz yatıp dinlenmeliyim diye düşünüyordum. Fakat yiyecek hiçbir şeyim yoktu.

Onun için yemek işini erteleyip biraz dinlendikten sonra köprüyü tersinden ve alt kattan yürüyüp köprü incelemesi bittikten sonra yemek olayını düşünecektim.

Parkta biraz yatıp dinlendim.

Parkta çimlere uzanıp yattım. Bir süre dinlendikten sonra sabahtan beri gezdiğim yerlerle ilgili kısa notlar aldım. Etrafı gözledim. Dalların arasından gökyüzünü izledim. İsfahan, Zayende Nehri ve Siosepol Köprüsüyle ilgili duygularımı dile getiren şiirler karaladım.

İsfahan'da sırt üstü yatıp
Çimlerin üstüne parklarda
Uyudum, dinlendim, keyfettim.
Gökyüzünü çınar dallarının
Arasından seyrettim.

Yarım saat sonra tekrar köprüye gittim. Köprünün altına inip İnkılap Meydanı tarafına doğru inceleyip fotoğraflayarak ilerlemeye başladım.

Alt katta köprünün enine kesiti.

Köprünün 14 metrelik genişliği üç büyük kemerle geçilmiş. Kemerlerin ayaklarının genişliği bir buçuk metreye yakın. Kemerlerin arasındaki açıklıklar da üç metreye yakın.

Yani sonuç olarak köprü kemerlerinin arasında 3x3 alanına yakın üç tane mekan ortaya çıkıyor. Bundan sonra suyun akışı için bırakılan göz de üç metre kadar. Ve bu su akış boşluğu ile oturma alanları 33 kez tekrarlanarak devam edip gidiyor.

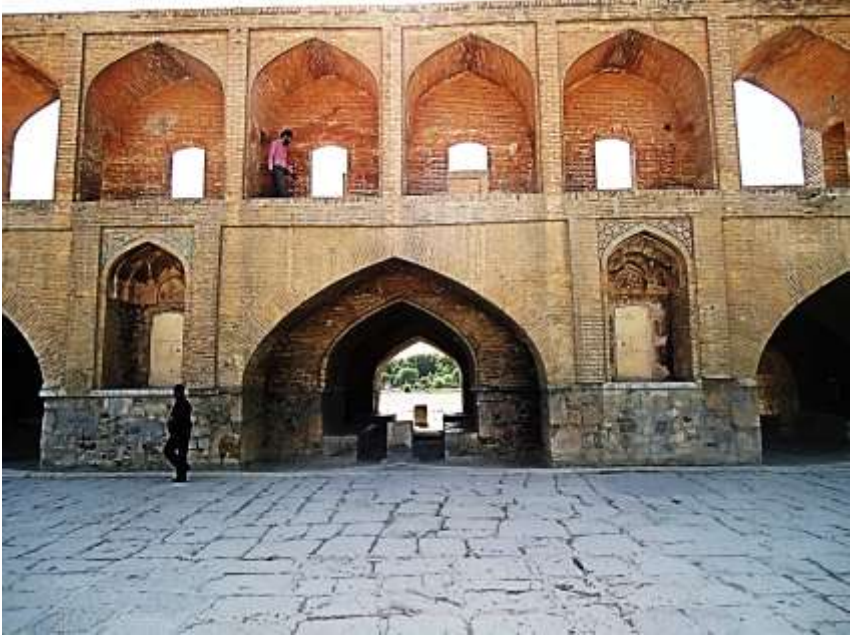

Köprünün altında sıralanmış geniş oturma mekanları ve suyu geçme basamakları

İşte yukarıdaki fotoğrafta bu 33 gözün ard-arda sıralanmış görüntüsünü görüyorsunuz. 33 kemerin ortasında oluşan bu yoldan iki tanede yanlarda var. Resimde görünen ortadaki yol.

Yol diyorum, çünkü bunlar suyun aktığı bölümde de devan ediyor. Resme dikkatle bakarsanız, arada geçişi sağlayan geçiş basamakları var. Her geçiş yerinde bunlardan üç tane olup insanın adım atma mesafesinde dizilmiş.

Kemer ayaklarının ortası 3x3 bir oda gibi. Su akan göze de birer adım aralıklı taşlar dikili. Böylece taştan taşa atlayarak, diyelim ki su akan 3 metrelik gözü geçtiniz, ondan sonra 3 metre düz gidip, tekrar su akan gözlerde taşlara basarak devam ediyorsunuz.

Köprünün yandan görünüşü.

Aslında buralar yaz sıcaklarında altında oturmak için düşünülmüş serin mekanlar. Ama birbirine geçişleri de sağlanarak yol görevi de yapıyor. Boyuna geçişler gibi enine yan mekanlara da geçişler var.

Suyun akış yönünde, köprünün nehre bakan eyvan ve kemerlerinde de hep bir birini dengeleyen oldukça estetik bir sistem göze çarpmaktadır. Örneğin yukarıdaki resimde suyun aktığı gözün (kemerin) iki yanındaki kemer ayakları, içerideki kapalı geçişlerin olduğu yerdir.

Bu gözün iki tarafında pencere gibi iki niş var. Köprünün ikinci katında ise bu bir gözün üstü dört eyvana dönüşüyor. Fakat bunlar anlatmakla anlaşılacak bir şey değil. Gezip gördüğünüz zaman gerçekten insan büyüleniyor. Özellikle de altından Zayende akarken bu güzellik kat kat katlanacaktır diye düşünüyorum.

Bu durumu Zayende'nin Siosepol'e ihaneti gibi algılıyorum. Deli Dumrul'un susuz çaya yaptırdığı köprü hikayesini anımsıyorum.

Köprü altında gençler

Köprünün altından İnkılap meydanına dek gittikten sonra, köprünün üstünden geri döndüm. Köprüyle ilgili gezimi tamamladım. Fakat dönüp dönüp köprüye bakmaktan kendimi alamadım.

Ah be Zayende
Gelinlik gibi nakış, nakış işli
Dünya güzeli köprün /Si o se pol'ün
Layık mı böylesi bir ihanete?
Damadı vurulmuş düğününde
Kalmış ortada yaslı bir gelin
Dönmüş susuz kuru çayın üstünde.
Deli Dumrul'un köprüsüne

PARKLAR, ZERDÜŞT EVİ VE KİLİSELER

Köprüden geri dönüşte doğruca karşı bulvara geçtim. Burada 200 metre kadar ilerleyince bir bakkal bulup bundan domates, salatalık, peynir, ek- mek gibi bir şeyler alarak nehir kenarındaki parka geri döndüm.

Önce oturup bakkaldan aldığım bu nevale ile öğle yemeğimi yedim. Sonra da yarım saat kadar uzanıp yatarak dinlendim. Kısa notlar aldım. Sonra da bu parkları bir kilometre yukarı, bir kilometre aşağısına dek yürüyerek gezmeğe karar verdim.

Parkta yatıp sohbet edenler

Kalkıp önce içinde bulunduğum parkın sonuna dek yürüdüm. Yukarıdaki köprüden gelen yolun altından geçtim. Yolun öbür tarafında da 15- 20 dakika kadar daha buradaki parkların içinde yürüdüm. Fakat parkların sonu yoktu, geri

döndüm.

Siosepol köprüsünden aşağıya da 15 dakika kadar yürüdüm. Yine parkların sonu yoktu. Nehir kenarıyla bu kıyıdaki bulvarın arasında daralıp genişleyerek parklar akıp gidiyordu.

Park

Öğleden sonra için planım, nehrin bu tarafında dolaşmaktı. Bunun plansız rastgele dolaşma yanında, görmek istediğim birkaç yeri de mutlaka görmeliyim diyordum. Bunlar Ermeni kiliseleriyle, Zerdüşt Eviydi.

ZERDÜŞT EVİ

İsfahan'da halkın % 98'i Müslüman olmakla birlikte, 10.000 kadar Hristiyan Ermeni, 5000 kadar Yahudi ve 500 kadar da Zerdüşt olduğunu belirtmiştim. Bunların kiliseleri, havraları olduğu gibi Zerdüştler için de, küçük ateşgede gibi bir ev varmış. Şimdi gidip önce onu bulmam gerekiyor.

Köprünün karşısında Çeharbağ Bulvarının devamı durumundaki bulvarda bir kilometreden fazla yürüdükten sonra, bu bulvarı dik kesen bir bulvara geldim.

Buradan sağa dönüp bu bulvarı dik kesen bulvara 200 metre kala solda, Zerdüşt Evi olması gerekiyordu. Tam da düşündüğüm gibiydi ve rahatça buldum. Sokak arasında basit bir yapıydı.

Zerdüşt evinin girişi

Ama tatildi, öğle tatili... Ve saat üçe dek sürüyordu. Özel iş yerleri ise 17.00'de falan açılıyordu. Bu her ne kadar bize ters gelse de çöl yaşamına uygundu.

Burada gündüz sıcak,akşam üstü esinti ve serinleme, gün batınca ise hava hızla soğuyordu. Bu yüzden buralarda hayat saat 17.00'den sonra başlıyor ve gece 24.00, belki de daha sonraya dek devam ediyordu.

Sağa sola sordum, neden kapalı gibi işaretler yaptım. Genellikle üçte açılacağını söylediler. Ama Türkçe bilen bir Ermeni kadın, buraya bakan görevlinin buralarda bir yerde oturduğunu, onu bulup açtırabileceğini söyledi.

Ateşgede'de ateşin yandığı yer

Ben kendimi tanıtıp gezdiğim yerleri yazdığımı, fakat zamanımın çok kısıtlı olduğunu, bugün ilerdeki kiliseleri de görmem gerektiğini vs anlattım.

Kadın, tamam ben bulurum onu, dedi. Yandaki bir evin kapısını çalıp sanıyorum Zerdüşt evine bakan görevliyi sordu. Aldığı yanıt üzerine de iki ev ötedeki kapıyı çalıp çıkan kadına beni göstererek bir şeyler anlattı.

Kilitlenmeden öylesine çekilmiş olan büyük avlu kapısını itince Zerdüştüvi göründü. Küçük bir bahçenin içindeki mabedin giriş kapısının üstünde bir arma gibi, Zerdüştlüğü sembollerinden Kuş Adam sembolü vardı. Aşağıda girişin iki tarafında ise insan başlı iki aslan vardı.

Buradan girince içerde büyükçe bir salon var ve salonun bir köşesinde ateşin yandığı silindirik bir bölme vardı. Ateş hiç sönmeden bu silindirik bölümde yanıyordu. Ama gazdı yanan ve alevi bir çakmak alevinden biraz halliceydi.

Duvardaki tabloda sanırım Zerdüşt, Ahuramazda karşısında

Oysa eskiden ataşgedelerde sağlam badem odunları

yakılır ve yüzyıllarca gerçek ateş hiç söndürülmeden devam ettirilmiştir.

Salondaki bu silindirik bölümün önünde bir salon ve kenarında eşit sayıda sandalyeler var. Bir de ateşin tam karşısında kürsü gibi bir yer vardı. Belki ayini yöneten kişi burada duruyordur diye düşündüm.

Duvarlardan birisinde büyük bir tablo ve altında da Avestaların bulunduğu gayet güzel ahşap bonko vardı.

Tablonun yorumunu kadına sormak istedim ama baktım ki, o gitmişti. Zaten Ermeni kadın da ben içeri girince vazifesini tamamlamış bir görevli edasıyla ayrılmıştı.

Onun için tablonun yorumunu sizlere bırakıyorum. Ama kendi fikrimi de belirtmek gerekirse, ortada beyaz elbiseli ve uzun sakallı başında hare olan Zerdüşt Peygamber ve tahtta oturan da, tanrı Ahuramazda olmalı.

Alt kata inen merdiven kapalı, üst kat ise sinema salonlarının balkonu gibiydi.

VANG KİLİSESİ

İsfahan Ermenileri genellikle New Colfa denilen bölgede yaşadığından kiliseler de bu bölgede yoğunlaşmış durumda. Kentte toplam 12 kilise olup bunların en meşhuru Vank Kilisesiymiş. Bu kiliselerde üç ayda bir ayin yapıp diğer zamanlarda ise müze olarak ziyarete açık tutuluyormuş.

Ben de bu yüzden bu kiliselerin en meşhuru olan Vank Kilisesini programıma almıştım. Bu yüzden Zerdüşt Evinden çıkınca buraya geldim.

Fakat burası da kapalıydı. Çünkü daha saat 14.40'ı gösteriyordu. Kilisenin karşısındaki kaldırıma geçip oturdum ve açılmasını beklemeye başladım.

Vank Kilisesi ve önündeki papaz heykeli

Bu kilise, Gregoriyen Ermenilerinin kilisesiymiş.

Üzerinde 1606 tarihi var. Kapının önünde dar bir yol var ve yoldan sonra tam kapının karşısında bir havuzun içinde bir papaz heykeli var.

Saat üçe on kala orta yaşlı iki bayan gelip yanıma oturdular. Saat 15.00’te kilise çanı çaldı. Fakat kilisenin devasa avlu kapıları açılmadı. Yanımdaki kadına ne zaman açılacak anlamında “when Open” derken bazı Türkçe sözcükler de çıkmış ki ağzımdan, Kadın: “Sen Türk müsün” dedi.

“Evet” dedim.

Bahçeye girince Kilisenin görünüşü

“Biz de kiliseye gireceğiz, birazdan açılır” dedi. “Erivan’lı mısınız” dedim “Yok İsfahanlıyız “ dedi.

“Türkçeyi nerede öğrendiniz” dedim. “Ermeniler genellikle Türkçe bilir” dedi.

Biraz sonra kilise açılınca birlikte içeri girdik. Çok temiz, tertipli ve bakımlı bir mekandı. Avlunun kenarları külliye gibi, pek çok yapılarla donatılmıştı.

Kilisenin bahçesinde soykırım anıtı

Bahçe çok temiz ve çok değişik yapılarla kiliseyi kuşatır gibiydi. Sanjorom kilisenin oturduğu alanın yarından fazlası hep binalar veya kapalı alanlardı. Bahçede dolaşarak bu yapıların fotoğrafını çekerken soykırım anıtı diye gösterişsiz ama ağır bir suçlama içeren heykelimsi bir yapı gördüm.

Burada Türklerin 1915'te uyguladıkları soykırımla iki milyon Ermeni'yi öldürdüklerinden bahsediliyor. Yani şimdi rakam abartılı olabilir, ama bu olaya Ermenilerin bakışı belki biraz da Türk tarafının aşırı tepki göstermesinden kaynaklanıyor gibi geliyor bana.

Çünkü Türk tarafı sayının abartıldığını söylüyor. Hatta

bu yüzden bazı kesimler Orhan Pamuk’u veto ettiler. Fakat bir katliamın soykırım olup olmaması ölen insan sayısına bağlı değil ki... 500 kişi de olsa, 500.000 kişi de olsa, uluslar arası soykırım tanımına uyuyorsa, soykırımdır; uymuyorsa soykırım değildir. Bir de yine Türk tarafı haklılığını ileri sürmektedir ki, soykırım tanımında haklı veya haksız olmak da önemli değildir.

Ben bu konuda uzun bir çalışma yapmış ve kenthaber.com’daki köşemde yayınlamış ve 1915’te uluslararası tanıma uygun bir soykırımın olmadığı sonucuna varmıştım. Ama gerçek kanaatim ise iki tarafın da birbirlerine karşılıklı soykırım uyguladıkları yönündeydi.

Fakat dünyada dağınık Ermeni diasporası Türk düşmanlığına dayalı bir birlik yaratmaya çalışırken, Türkiye ise olayı uluslar arası soykırım tanımı yerine, sayılar ve kendini savunma haklılığı üzerine oturtmaya çalışmaktadır diye düşünüyorum.

Oysa aslında Ermeni yeryüzünde Türk’e en yakın insandır. Ben bu güne dek yurt dışında en iyi anlaşılabildiğim insanlar hep Ermeniler olmuştur. Çünkü Ermeni de benim gibi Anadolu insanı olup Anadolu damgası bizi birbirimize bağlıyordu. Yani biz Ermeni ile ana bir kardeşiz.

1915 olayları emperyalistlerin aramıza soktuğu iki tarafı keskin bir bıçak olup iki taraf da derin yaralar aldı. Ama aradan yüz yıl geçti. Yarayı kaşıyarak büyütmenin üçüncü ülkelere faydası olabilir ama ne Ermeni ne Türk tarafına yarar sağlaması olanaksızdır.

Bu konudaki duygularımı “Ermeni Kardeşlerime Çağrımdır” adlı çok uzun bir şiirde dile getirmiştım. Şimdi burada o şiirden kısa alıntılar yapmak istiyorum.

ERMENİ KARDEŞLERİME ÇAĞRIMDIR

Ermeni kardeşlerim!
Biz aynı fidanın dalları
Aynı dalın meyveleriyiz
Biz Anadolu ağacının yaprakları
Biz Anadolu'nun çocuklarıyız.

Türk cumhuriyetleri bize
Baba bir kardeş ise
Ermeniler, Rumlar, Kürtler
Ve mozaikteki öteki renkler
Bizim ana bir kardeşimiz.

Anadolu hepimizin ortak anası
Ve aynı zaman diliminde
Aynı rahmi paylaştığımız
İkiz, üçüz, beşiz kardeşiz biz
Anadolu ortak paydamız.

Dolduruşların, tahriklerin
Kışkırtmaların gazına kapılmayın.
Biz size Avrupa'dan da
Amerika'dan da, daha yakın
Rusya'dan da, yakınınız inanın.

Sakın bizi düşman sanmayın
Biz kardeşiz, Anadolu ortak anamız
Bundan gayrisine inanmayın.
Bin yıl boyunca karışmış kanlarımız
Biz sizinle aynı genleri paylaşmaktayız.

Atalarımız kışkırtmalara kanmış
Bir an için, görünüşe aldanmışlar
Bin yıllık kardeşliği bozup
Birbirinin boğazına sarılmış
Düşmanlığı doruğa ulaştırmışlar.

Üzgünüm ama, iki taraf da
Eline geçen fırsatlar oranında
Birbirini boğazlamışlar.
Hiç de iyi yapmamışlar
Ve bize kötü bir anı bırakmışlar.

Bahçedeki yapılardan birisi

Geleceği olmaz, yüz yıl önce duran saatin
Saplanıp kalmak aynı noktaya çok yanlış.
Çünkü Anadolu atmosferinde
Geçmişte gerçek kardeşlere özgü
Gerçek bir kardeşlik yaşanmış.

Tarih paylaşılmış, coğrafya paylaşılmış
Kültürler karışıp kaynaşmış
Acılar sevinçler, kader paylaşılmış
Kanlar karışmış, genler paylaşılmış
Ve Anadolu ortak paydamızmış.

Acılar yaşar, sevinçler kaybolur
Yara iyileşmez, kaşıyıp durursanız.
Acılar denizinde boğulursunuz
Yüz sene önceki girdapta dolaşıp durursanız
Ve geleceğe tutunamaz yok olursunuz.

Biz bırakıp en çürük halkayı
Taş bastık bağrımıza ve sardık yaralarımızı
Artık bugünü yaşamaktayız.
Yeni sayfalarda yeni halkalar aramaktayız
Gelin bu yolculuğa, siz de katılınız.

Biz aynı bedende iki kılıç yarasıyız
İki organ iki acı, tek yürek, tek tin
Biz sizin acılarınızın öteki yarısıyız
İki el, iki ayak, tek kafa tek beyin
Biz acılı bedeninin öteki tarafıyız.

Biz komşuyuz, aynı coğrafyayı paylaşmaktayız
Ve aynı sorunların konusuyuz.
Biz kardeşiz, kardeş kalmalıyız
Dünya kardeşliği için de çalışmalıyız
Biz Anadolu'nun çocuklarıyız
El sıkışıp barışmalıyız.

Bahçede dolaşıp çekimler yaptıktan sonra kilisenin içine
girdim. Kilisenin ortasında oldukça yüksek ve görkemli bir
kubbe vardı. Duvarlar tümüyleve çok güzel resimlerle kaplıydı.

Kilisenin giriş kapısından çektiğim resim

Resimler çok canlı ve çok güzeldi. Fakat fotoğraf çekmek yasak olduğundan çekemedim. Giriş kapısında çektiğim tek resim yukarıdaki resim olup sanıyorum kilisenin ihtişamı hakkında bir fikir vermektedir.

Bu resimler sanıyorum dini konuları açıklıyor. Örneğin buradaki resimlerden birisinde çıplak insanlar yanarken, vahşi ejderhalar da bir taraftan onları parçalıyor, yutuyordu. Sanırım burası Cehennem olmalı.

Bu resmin üstündede dinsel giysiler içinde, kapalı kadın ve erkekler rahat ve mesut ellerinde şemsiyeleri onları seyrediyordu.

Betlehem Çörç

Vank kilisesinin biraz aşağısında Betlehem ör vardı. Bu da Ortodoks Hıristiyanların kilisesiymiş. Bunun kubbesi daha da yüksek ve kilisenin alanı daha genişti.

Bunun duvarları da hep resimle doluydu, ama burada da fotoğraf çekmek yasaktı. Kapının dışından çekebildiğim fotoğraflar pek düzgün olmadığı için koyamadım.

Bu iki kilise arasında bir kilise daha vardı. Belki o da Katolik kilisesiydi, ama kapalıydı.

BAĞ-I PARENDİGAH (KUŞ BAHÇESİ)

Türkiye’de yola çıkmadan önce, bu şehirlere burada gezdiğim süreden daha fazla hazırlık yapmışım. Örneğin İsfahan’da 4 gün kalıyorum, ama bunun hazırlığı belki de bir haftayı geçmiştir. Bütün kaynakları ve gezginlerin gezi anılarını inceleyerek görmem gereken yerleri ve orada nelere dikkat etmem gerektiğini tespit ediyordum.

Bu yüzden burada yol ve yer adresi gibi şeyler dışında kimseye bir şey sormak zorunda kalmıyordum. Fakat buraya geldikten sonra, benim gezmek için tespit ettiğim yerlerin dışında yenileri de ortaya çıkabiliyor. İşte Parendigah da bunlardan birisiydi.

Esfahan Bird Garden tabelası. (Kuş Bahçesi)

Şehir dışında olduğu için “Boş ver, oraya gitmesem de

olur” dediğim zaman otel görevlisi: “Hayır... Orayı mutlaka görmelisin” dedi.

Fakat şehrin on kilometre kadar dışında olup otobüs de gitmiyormuş. Onun için “Şimdi parendigaha taksi tutmak gerek. Sen bana Kuhi Sengi ateşgedesinin yolunu tarif et” dedim.

“Taksi tutmana gerek yok. Ben Parendigah, Menar Jomban ve Kuhi Sengi Ataşgedesinin üçünü 15.000 tümene, bir saatte gezdirip gelirim dedi.

Aslında çok uygun bir fiyattı. Fakat şehirde yürümeden, tur gezileri gibi arabayla gidip dönmek ve üç yeri bir saate sığdırmak fikri prensiplerime ters geldi. Bu yüzden “Yürüyerek gezmeliyim” dedim.

Deve kuşları

“O zaman Şeyh Bahai Bulvarına kadar yürü. Oradan

Parendigah'a taksi bulursun. Menar Jonban'a gitmek için de yine aynı bulvardan otobüse binersin. Menar Jonban'dan sonra ateşgede 2-3 kilometredir, yürürsün" dedi.

Otelden çıkıp İmam Hüseyin Bulvarına dek yürüdüm. Burada Şeyh Bahai Bulvarını sordum "Mustakim git" dediler.

Epeyce gittikten sonra tekrar bir sokak başına gelince, etrafta soracak bir erkek aradım. Ama sokaklarda kadınlar vardı. Çaresiz orta yaşlı bir kadına "Şeyh Bahai Hıyabanı" dedim.

Ne dediğimi anladı, ama anlattıklarını ben anlamıyordum. O da ileriye işaret ediyor sanarak "Mustakim" dedim ve yürüdüm.

Kuş bahçesi ve yukarıda ağlar

Kadın arkamdan hızla gelerek sol bileğimden tuttuğu gibi beni bir tabelanın yanına getirdi. Yani kadın bana ileriye değil,

bu tabelayı işaret ediyormuş.

Tabelayı gösterdikten sonra “İşte burası” dercesine sağa dönmem gerektiğini anlattı. Gerçi ben tabelayı fark etsem kimseye bir şey sormam gerekmeyecekmiş, ama tabelayı fark edememiştim.

Bulvara girince kenarda taksiciler vardı. Burada bir taksici ile 4000 tümene anlaştık.

Parandigah’a otobüs çalışmıyor. Şehrin çıkışında bağların, bahçelerin arasında 15 dakika kadar gittikten sonra Parendigâh’a vardık. Ana caddeden ayrıldıktan sonra geçtiğimiz yerler genellikle doğal yeşil alanlardı.

Hayvanların yaşam alanlarına uygun yapılar

Parendigah’ın girişinde “Esfehan Bird Garden” yazıyordu. Binlerce kanatlı hayvanın yaşadığı çok büyük ve çok

güzel bir bahçe ve müthiş güzel bir parktı.

Fakat nehir kuruyunca biraz tadı kaçmış. Çünkü burada her şey sulara göre düzenlenmiş. Yani parkın her yeri havuzlar, göletler ve suların şarıl şarıl akacağı biçimde kanallar halinde düzenlenmiş. Fakat şu anda çoğunda su yok, nehir kurumuş.

Neyse ki Parendigah herşeye rağmen yine de çok güzel bir kuş cenneti. Bir nevi kanatlılara ait bir hayvanat bahçesi. Yırtıcı kuşlar kafeslerde, diğerleri bahçede özgür dolaşıyor.

Fakat yine de tam özgür değiller. Parkın 30-40 dönüm kadar bir bölümü 20-25 metre yukarıdan ağla kapatılmış. Yani içerideki bir kuş dışarı çıkamıyor.

Parendigahın üstündeki ağlar

Parendigah'tan çıkıp kuru nehir yatağından geçerek etrafta dolaştım. Kuru çayın dışında her yerde orman gibi

ağaçlar ve değişik bitkilerle kaplıydı. Parendigah'ın dışında buraya gelenleri gezdirmek için faytonlar, at ve develer vardı.

Yani bu kapalı bölümün dışında da çok geniş parklar, piknik alanları var. Aslında burası çok hoş gezimlik ve çok büyük bir sulak, avlak alanmış.

Yeşil kuşak yukarı yönde göz alabildiğine uzanıyordu. Nehrin akış yönünde ise şehir içinde biraz daralsa da şehirden çıktuktan sonra yine genişleyerek kilometrelerce devam edip gidiyordu.

Parkta dolaşan kanatlılar

Bu yeşil alanlarda gezerken Amin Maalouf ve ölümsüz eseri Semerkant geldi aklıma. Biliyorsunuz Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah böyle avlak bir alanda avlanan bir av etinden zehirlenerek ölmüştü. Sanki o avlağın içinde hissettim kendimi. Ki muhtemelen o olayın geçtiği yer buralarda bir yerlerde

olmalıydı diyorum.

Ve o kitapta beni en çok etkileyen bölüm bu av partisinden dönüşte Melikşah'ın yok edilişiydi. Düşünün ki bir saat önce dünyaya hükmeden en büyük hükümdarsınız. Bir saat sonra ölüyorsunuz ve ölünüzü en yakınınız, iktidar hırsıyla kimseden habersiz, törensiz bataklıkta bir yerlere gömüp geçiyor.

Yaniİsfahan'dan tüm dünyaya hükmeden bir adam, İsfahan'ın bir bataklığında kaybolup gidiyor.

İsteyeni bindirip dolaştıran develer

Öğleye kadar buralarda dolaştıktan sonra, tekrar 4000 bin tümen daha verip şehre döndüm.

Buradan Menar Jonban ve Kûhu Sengi Ateşgedesine gidecektim. Onun için yine Şeyh Bahai Bulvarında inip kraker kola bir şeylerle öğle yemeğini ayak üstü geçiştirip otobüsleri araştırmaya başladım.

MENAR JOMBAN

Önceden de belirttiğim gibi benim programımda Menar Jonban yoktu. Kûhi Sengi Ateşgedesini sorunca otelci “Yolunun üstünde” diye tavsiye etmişti.

Onun için Parendigah dönüşü bulvarın girişinde bir otobüse binip şoföre “Menar Jomban” dedim. Tamam anlamında kafasını salladı. Ve gelince de, “Menar Jomban” diyerek sağda bir bahçeyi gösterdi.

Menar Jonban ve sallanan minareleri

Aslında buradaki konuşmalarımız normal bir konuşma değildi. Fakat biraz Türkçe, biraz Farsça, biraz İngilizce ve bunların toplamı kadar tarzancadan sonra ben anlayacağımı anlıyordum.

Zaten burada herhangi bir kimse üşenip sorumu

yanıtlamaz diye düşünmeyin. Herkes canla başla anlatmaya çalışır. Hatta siz sıkılır tamam okey dersiniz, fakat o anlatamadığını düşünerek anlatmaya devam eder.

Ne olduğunu tam olarak anlayamadan geldiğim bu yapı bir kümbetmiş. Moğol İlhanlı İmparatorluğu döneminden kalma bir eser. Abdullah İbni Muhammet adında bir evliyanın türbesiymiş. Yapının ortasındaki büyük mezar bu şahsa ait olmalı. Kümbetin iki tarafında da 17 metre yüksekliğinde iki minaresi var.

Türbedeki mezar

Bu kümbetin asıl önem ve özelliği ise sallanan minareleriymiş. Bu olay belli aralıklarla gelenlere gösteriliyormuş. Ben vardığımda gösteriye yirmi dakika vardı. Bu arada bahçeyi gezdim. Dinlenme ve tuvalet gibi ihtiyaçlarım için bu yirmi dakika çok gerekli bir zamandı.

Türbenin küçük ama çok güzel ve oldukça bakımlı bir bahçesi var. İçme suyu ve gayet temiz tuvaletleri var. Verdiğim 500 tümen giriş ücreti, Türkiye’de bir tuvalet ücreti bile değildi.

Gerçi İran’da tuvaletler ücretsiz ama bu tür müzelerin tuvaletleri çok genel tuvaletlere göre çok daha temiz.

Saati gelince görevli genç, tekbir sesleriyle minarelerden birisinde zıplamaya başlayınca, minareler sallanmaya başladı. Bu durumu kimileri bir mühendislik hatası olarak gösterse de, kimileri de bir mühendislik harikası olarak kabul etmektedir.

Bence de bırakın sallanmasını, sallanmasa da 700 senedir ayakta kalabilmesi bile bir mühendislik harikası sayılır diye düşünüyorum.

KÛHİ SENGİ ATEŞGEDESİ

Kûhi Sengi Ateşgedesi ziyaretini, geziye çıkmadan önce yaptığım hazırlıklarda planlanmışım. Menar Jonban'dan çıkınca geldiğim bulvarda iki-üç kilometre daha ileri yürüyünce sarp ve çıplak tepede ateşgede göründü.

Bulvar geniş ve ağaçları yüksek, güzel bir bulvardı ve ilerledikçe etrafındaki yeşil alanlar da artıyordu. Yüksek avlu duvarlarıyla çevrili, büyük kapıların ardında park gibi geniş ve devasa ağaçlarla kaplı alanlar vardı. Sürekli ağaçların gölgesinde ilerlediğimden sıcak etkili olmuyordu.

Park ve arkasında Kûhi Sengi Tepesi

Ateşgedenin önünde bulvarla tepe arasında büyük ve çok güzel bir park vardı. Önce burada biraz dinlenip enerji toplamaya karar verdim. Çünkü tepe çok yüksek ve dik görünüyordu.

Bu yüzden zorlanırmıyım diye önce gözüm korktu. Su içip biraz daha dinlendikten sonra, “Sen dağcısın. Nice dik tepelerde yürüdün. Dinlene, dinlene çıkarsın, korkma” diye kendimi cesaretlendirdim.

Tırmanışa geçmek için dağdaki patıkaya yönelince arkamdan birileri “Bilit, bilit” diye seslendi. Dönüp “Bilit Koca” (bilet nerde) dedim. Kulübeyi gösterdi. Kulübede kimse yoktu. Gişe kapağını tıklamamı işaret ediyorlardı. Tıklayınca uykulu bir adam biletimi verdi.

İşret diliyle ne iş, her yer açık gibi bir şeyler anlatmaya çalıştım, güldü ve tekrar içeri çekildi. Nasrettin Hoca'nın kapısı gibi her tarafı açık bir alanda patikanın girişinde basit bir gişe komik duruyordu.

İsfahan yeşil bir okyanus gibi

Biletimi alıp başladım tırmanmaya. Yükseldikçe İsfahan aşağıda kalıyor ve buralardan İsfahan müthiş güzel, yeşil bir okyanusun içinde yüzüyor gibi görünüyordu. Dağlar ise tam anlamıyla çöldü. Taş çölü, ama düzler tam bir cennet örneği.

Tepeye yakın bir yerde dinlenme ihtiyacı hissettim. Ama benim önümden çıkan gençler benden geride kalmışlar ve belki üçüncü dinlenme molasındalar. Önümden gidenler de iki kez dinlendiler.

Dinlenme yerinden tepenin görünüşü

Tepeye yaklaştıkça sıcak, ter ve nefes yetersizliği arttı. Ama ateşgedeyi görmenin heyecanı ve tepeden İsfahan'ın güzelliğinin verdiği duygularla yorgunluğu pek fark etmeden tepeye ulaştım.

Burada en tepedeki silindir biçimli yapı tek hedef gibi görünse de, etrafta daha pek çok ilginç yapılar vardı. Fakat onlar

genellikle yıkılmış olduğundan, bütünlüğünü koruyabilen tek yapı en tepedeki silindir biçimli bölümdü. Bu yüzden ziyaretçiler doğruca oraya gidiyordu.

Tepede silindir biçimli yapı

Burası bir Zerdüşt tapınağı, bir ateşgede olarak Milattan önceki dönemlere ait bir yapı. Ama etraftaki yıkıntılardan anlaşıldığı kadarıyla, burası sanki kale gibi bir yermiş. Surları andıran duvarların içinde değişik amaçlarla kullanılabilecek bina kalıntıları var.

Sanıyorum ateşgede de bu yıkık yapılardan birisi olmalı. Çünkü bu silindir biçimli yapı, ateşgededen çok, ölülerin yırtıcı hayvanlara bırakıldığı sessizlik kulesi gibi geldi bana.

Bu yapıların binlerce yıl ayakta kalabilmesi çok düşündürüyor beni. Öyle ki, taş yapılar bile yıkılıp dağılıp giderken, bu nasıl bir çamur ise hala taş yapılardan daha fazla

ayakta.

Kırıntılarına bakıyorum, duvarları inceliyorum. Aslında çamurdan başka bir malzeme kullanılmadığı anlaşıyor.

Ateşgedenin girişinde park

Yapılar kalın kerpiç duvarlarla örölüp killi çamurla kalınca sıvanmış ve bu sıva bu yapıları binlerce yıl korumuş. Ekbakan'daki sarayda da böyle değil miydi?

Bu nasıl olabiliyor? İçine özel maddeler mi koyuyorlardı? Yoksa kullanılan kilin kalitesinden mi bilmem ama bu durum Ekbatan'da da dikkatimi çekmişti.

Yere düşmüş kerpiçten bir parça koparmaya çalışıyorum çok zor kopuyor. Yoksa pışmış mı, yani tuğlamı diyorum, değil... Ama dişli kum bazında küçük taş parçaları hem kerpicin hem de sıvanın içinde var. Acaba bu sağlamlığı bu kum taneleri

mi sağlıyor diyorum.

Parktan tepe

Tepedeki silindirik yapının gölgesinde yarım saat kadar oturup dinlenirken bir yandan İsfahan'ı seyrediyor, bir yandan da duygularımı not ediyordum.

2011'in yaz başında
Kuhi Sengi Ateşgedesinin
Tepesinden baktım İsfahan'a...
Taş çölü dağlarına inat
Dalgalandan yeşil bir okyanusta
Yeşil egemendi her tarafına.

Kalmış Kuhi Sengi Ateşgedesi
Tek başına, yalnız bir kenarda.
Ateşi sönmüş, sıvaları dökülmüş olsa da
Hala kafa tutarak zamana

Dimdik duruyor ayakta
Rest çekercesine milenyuma.

Bu nasıl bir akıldır
Nasıl bir teknoloji?
Taşı karıştırıp toprakla
Taş gibi kerpiç yaparak
Ve içinde ateşi yakarak
İmanını, inancını çamuruna katarak
Zamana meydan okumak.

Kûhi Sengi Ateşgedesinin arkadan görünüşü

Aşağıya inince tepeye bir de arkadan bakayım dedim. Ateşgedenin çevresindeki sur gibi yapılar buradan daha iyi fark ediliyor. Burada da silindirik bir yapı var ama bu çok yeni bir yapı. Ve gaz dağıtım deposuymuş.

Arazinin düzleşmeye başladığı yerde bahçeler başlıyor. Orada bir dut ağacından biraz dut yedim ve Çıralıdaki dut ağacım geldi aklıma... Şimdi tam da olmuştur ve ben dudu çok severim.

İSFAHAN GECELERİ

Ateşgededen geç dönünce Çeharbağ Bulvarına geldiğimde saat 21.00 olmuştu. Burada yiyebileceğim birşeyler bulsam da otelde yemekle uğraşmasam diyordum.

Fakat gördüğüm her yemek, kafamda şüphe uyandırıyor... Yiyebilir miyim, yersem dokunur mu gibi sorular getiriyordu aklıma.

Nihayet kızarmış tavuk satan bir yere girdim. Garson dörtte bir tavuğu bir porsiyon olarak verdi. Çok fazlaydı, yarısını yiyebildim. Fakat ilgimi çeken dışarıydı. Dışarısı gündüze göre kat kat kalabalık, canlı ve çok renkliydi.

Gece kaldırımlar dolu

Gündüz çoğu kapalı olan dükkanların tamamı açılmış, o geniş kaldırımlar insanları almıyordu. Doğrusu böyle bir gece hayatını hiç tahmin etmiyordum. Ayrıca kaldırımları dolduranların çoğunluğu kadınlardı.

Kadınlar eşleri ile veya çocuklarıyla, genç kızlar, arkadaşlarıyla veya bir başına sokaklarda dolaşüyor, vitrinlere bakıyor veya alışveriş yapıyordu.

Doğrusu İran’da kadının bu denli özgür olabileceğini hiç düşünemiyordum.

Gece Siosepol Köprüsü (resim wikipedia’da alınmıştır)

Yemekten sonra Siosepol Köprüsüne dek yürüdüm. Gördüğüm kalabalık karşısında gündüz bu sokakların ölü bir

kent sayılması gerektiğini düşündüm.

Hava serinlemiş... Çeharbağ'ın geniş kaldırımları gibi ortasında uzanan bahçesi de çok hareketli bir park görünümündeydi.

Köprünün ışıkları bu sanat ve estetik harikasının tüm güzelliklerini ortaya çıkaracak biçimde düzenlenmişti sanki. Büyüleyici bir özellik katmış ışklar köprüye. Fakat bu güzelliği su varken hayal etmeye çalıştım ve nehirde su akarken çekilen bir resmini vikipediadan alıp koydum.

Sokaklar insan seli... Renkli, canlı ve heyecanlı... Köprünün ise altı, üstü, eyvanların oturma yerleri ve yürüyüş alanları insanla doluydu. Ve kadınlar çoğunluktaydı.

Gece ara sokaklar bile hareketli

Sabah saat 09.00'da Parendigah'tan başlayarak, Menar Jonban ve Kûhi Sengi Ateşgedesinde süren yolculuk akşamın saat 9.00'una dek sürdüğünden oldukça yorgundum.

Ama yarın Yezd'e gideceğim için, İsfahan'ı bir de gece göreyim düşüncesiyle ve akşam serinliğinin verdiği canlılıkla biraz daha fazladan gezmeye çalışıyordum.

Bu yüzden köprünün üstünde biraz yürüdükten sonra biraz da alta dolaşıp geri döndüm. Karşı kıyıya kadar gitmedim. Ama köprünün başından bile buradaki kalabalık rahatça görülüyordu. Fakat fotoğraf makinasının şarjı bittiğinden buraları fotoğraflayamadım.

Gece açılan dükkanlar

Dönüşte Nakş-ı Cihan meydanına da uğradım. Çünkü gecenin en renkli ve en hareketli yaşandığı yerlerden birisi de burasıydı. Burada da ışıklar muhteşem meydana bin bir gece masallarının büyüsunü eklemişti sanki.

Bisiklet, mobilet ve taksilerin girip çıktığı meydanda faytonlar nostaljik bir hava yaratıyor, fiskiyelerden fışkıran sular, estetik kadar serinlik de sağlıyor, meydanı çevreleyen pazarın mağazaları da dolup dolup boşalıyordu.

Buradan tekrar Çeharbağ Bulvarına çıkarak otele döndüm. Fakat hemen otele girmeden bulvarın gündüz daha sakin olan ileri taraflarında da biraz yürüdüm. Burada da köprü tarafı kadar olmasa da gündüze göre büyük bir canlılık vardı. Kapalı dükkanlar açılmış, kadınlar alışveriş yapıyordu.

Sokaklar

Ben 23.30'da otele döndüğümde sokaklar hala doluydu. Kadınlar özellikle evleri için tüm alışverişlerini gece yapıyordu. Çocuğuna oyuncak almak, perde, kumaş, halı, tencere veya makyaj malzemesine; kasap, manav ihtiyacına dek, hep gece görülüyordu. Aslında bu durum, Antalya için de uygun sayılabilir, ama bizim sokaklar böyle güvenli değil.

Ayrıca dizileri bırakmak da zor. TV'ler magazini ve dizileriyle yaşantımıza ipotek koymuş gibi. Buradaysa TV'lerde bırakın magazini, pek müzik bile yok. Siyasi ve dini içerikli konuşmalarla, belgeseller vs var ki halk bunlardan sıkılmış. Kendini sokağa atıyor. Sokaklar canlı, renkli ve eğlenceli.

İsfahan'daki bu son günümü de böyle değerlendirdikten sonra, otele geldiğimde yorgunluk had safhadaydı. Bu yüzden duş alıp hemen yattım. Gezdiğim yerlerle ilgili notları sabah erken kalkıp alırm demiştim, ama sabah kalkıp toparlanmak ve kahvaltı derken notları alamadım.

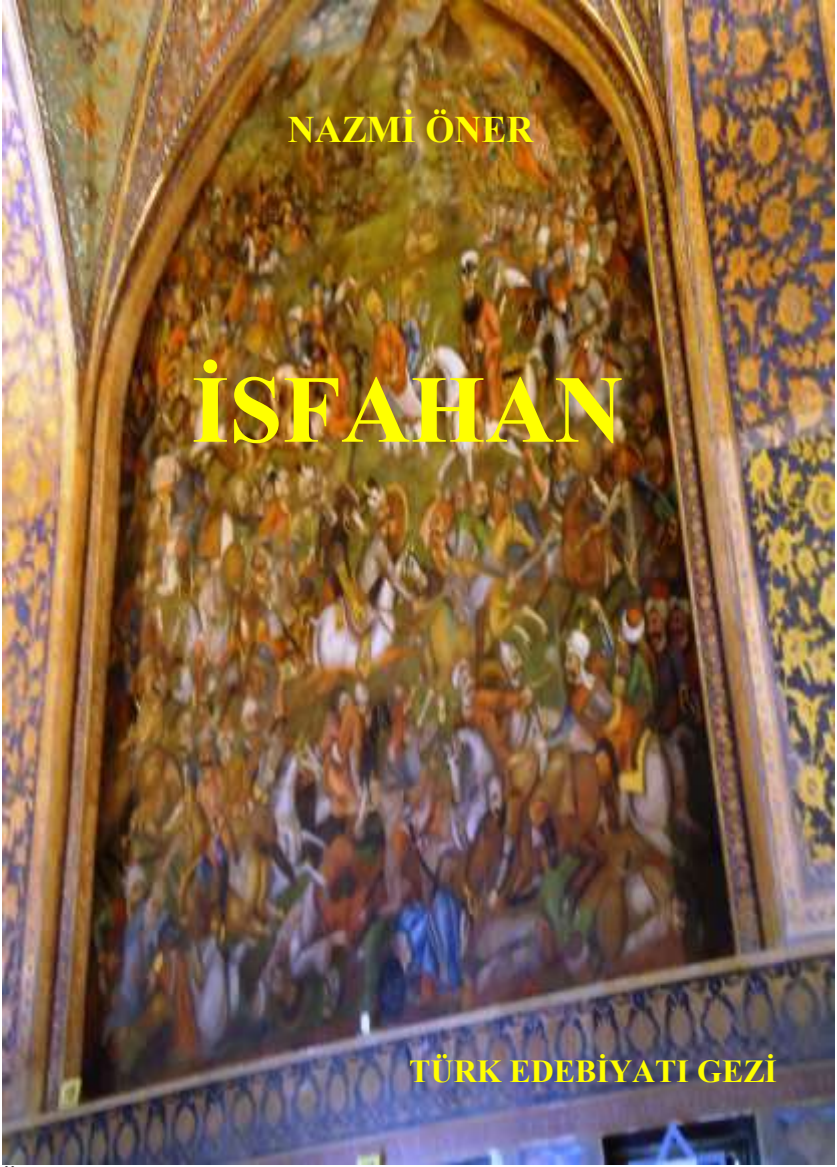
Terminale geldiğimde saat 08.15'ti. Biletimi alıp terminalde kısa bir tur attıktan sonra otobüs kalkıncaya dek 15 dakikada bir gün öncenin notlarını çok kısa özet olarak aldım.

09.00'da yola çıktık. Dört gün kaldığım İsfahan, sanki dört yıldır yaşadığım memleketim gibi olmuştu. Sanki memleketini terk ederek gurbete çıkan birisinin duygularını yaşıyordum.

İsfahan'ı çok sevmiştim, içimde ayrılığa isyan eden bir taraf vardı. Ama bir gezgin için yaşam hep, bir sonraki durak olmak zorundaydı.

Şah Abbas'ın saraylarını gezdim, Siosepol köprüsünde büyüledim. Cadde sokak, kıyı köşe bucak dolandım Nakşı Cihan'da kendimden geçtim. İsfahan seni çok, ama çok sevdim. Seni hep özleyeceğim.

SON

Ön kapak

Medeniyet doğallıktan yapaylığa, duygusallıktan akla ve bilime, her şeyi ölçüye, tartıya, faydaya bağlayan sınırlar içine almaya kalkıştıkça, insan da insani bir sevgi ve sıcaklıktan uzaklaşarak, kalıplaşmaktadır.

İsfahan Otogarına girdiğinde içimde büyük bir coşku, büyük bir açlık ve büyük bir boşluk hissediyordum. Dünyanın en güzel şehirlerinden birisini görmek istemenin açlık ve susuzluğu, onu beynime nakşetme arzusunun boşluğu ve bunların yarattığı coşkunun sabırsızlığıyla hemen otele yerleşip dışarı çıkmak istiyordum.

İran'daki Türk devletleri, hatta İslami Dönem İran Fars devletleri, temelde iki uluslu devletlerdir. Bu devletler, her ne kadar çok sayıda milleti içinde barındıran bir imparatorluk olsalar da, devlet ve yönetim Türklerle Farsların elindedir. Örneğin Selçuklu Hanedanında Sultan, Safavi ve Kaçar hanedanlarında Şah, Türk olmasına karşın, vezir ve buna bağlı bürokrasi, bir başka deyişle kalem ehli çoğunlukla Farstır. Yani ordu yönetimi Türklerdeyse, sivil yönetim Farslardadır. Tarım ve ticaret Farslarda, hayvancılık Türklerdedir. Hanedan bu iki büyük güce, yani Türklere ve Farslara karşı kendisini köle ve kul sistemiyle korumaktadır.

Arka kapak

